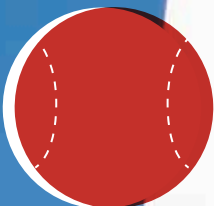

**Euroopan
rakennusperintöpäivät
2012**

LIIKUTTAVAT YMPÄRISTÖT

EUROOPAN RAKENNUSPERINTÖPÄIVIEN (ERP)

tarkoituksena on edistää rakennuskulttuurin ja kulttuuriperinnön tuntemusta ja arvostusta. Rakennusperintöpäiviä, englanniksi European Heritage Days, vietetään Euroopan neuvoston ja Euroopan komission aloitteesta. Joka syksy järjestettäviin rakennusperintöpäiviin osallistuu arviolta 20 miljoonaa ihmistä 50 maassa.

Vuoden 2012 rakennusperintöpäiviä vietetään 7.–9. syyskuuta teemalla Liikunta- ja urheiluympäristöt. Erilaiset liikuntapaikat urheilukentistä uimarantoihin ja halleista hyppymäkiin ovat jokapäiväistä elinympäristöämme ja oleellinen osa rakennettua maisemaamme. Lähellä sijaitsevat, hyväkuntoiset ja viihtyisät liikuntaympäristöt kannustavat ihmisiä liikuntaharrastusten pariin. Liikuntapaikoista on tärkeää pitää huolta rakennusperinnön arvoja kunnioittaen, sillä lähivuosina niihin kohdistuu paljon korjaus- ja jopa purkupaineita.

Perinteisiä rakennusperintöpäivien tapahtumia ovat olleet tutustumiskäynnit, kiertoajelut, seminaarit ja näyttelyt. Erilaisilla yhteisöillä on nyt mahdollisuus järjestää erityisesti liikuntaympäristöön liittyviä tempauksia, joihin kaikkien kansalaisten on mahdollisuus osallistua. Myös jo tutuiksi tulleet tapahtumat kuten kulttuuriympäristösuunnistukset ja -kävelyt sopivat hyvin tämän vuoden teemaan.

Tapahtumat pyydetään ilmoittamaan osoitteeseen www.rakennusperinto.fi/erp. Tämä julkaisu ja teemaesite sekä lisätietoja teemasta, samoin kuin edellisten rakennusperintöpäivien julkaisut ovat sähköisinä samassa osoitteessa.

Rakennusperintöpäivien tapahtumanjärjestäjät voivat tilata teemajulkaisuja ja esitteitä maksutta Suomen Kotiseutuliitosta sähköpostitse erp@kotiseutuliitto.fi tai puhelimitse (09) 612 63223.

ULOS OPPIMAAN!

Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura julkaisee elokuussa 2012 uuden lähestymistavan kulttuuriympäristökasvatukseen.

KUNNON KULTTUURIYMPÄRISTÖT -lähestymistavassa etsitään uusia näkökulmia lähiseudun liikunta- ja urheiluympäristöihin. Kunnan kulttuuriympäristöt kutsuu ulos oppimaan: vaihtelu virkistää, ja uudessa oppimisympäristössä voi saada uudenlaisia ideoita ja kokemuksia. Lähestymistapa on oppijälähtöinen eli se mitä kohteita tutkitaan ja miten, päätetään yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Lähestymistavassa hyödynnetään geokätköilyä ja paikkatietojärjestelmiä. Kaikkea ei kuitenkaan tarvitse omaksua kerralla, sillä tarjolla on useita tehtävävaihtoehtoja, joista opettaja tai ohjaaja voi valita omalle ryhmälleen sopivimman.

**Euroopan
rakennusperintöpäivät
7.—9.9.2012**

**LIKUTTAVAT
YMPÄRISTÖT**

Liisa Lohtander – Lassi Saressalo – Hilka Högström

**Euroopan
rakennusperintöpäivät
7.—9.9.2012**

LIIKUTTAVAT YMPÄRISTÖT

Liisa Lohtander – Lassi Saressalo – Hilikka Högström

TOIMITTAJAT: Liisa Lohtander, Lassi Saressalo, Hilikka Högström

ULKOASU JA TAITTO: Hanna Siira / hannasiira.com

KÄÄNNÖKSET: Lingoneer Oy

PAINO:

KANNEN KUVAT: Museovirasto / Ulla Salmela, Museovirasto /

Teuvo Kanerva, Suomen Kotiseutuliitto / Liisa Lohtander

SUOMEN KOTISEUTULIITON JULKAISUJA A:24

ISBN 978-952-67328-5-5 (nid.)

ISBN 978-952-67328-6-2 (PDF)

SISÄLLYS

8 Esipuhe: Elämyksiä ja rajojen tavoittelua

Matti Vatiilo, rakennusneuvos, Euroopan rakennusperintöpäivien ohjausryhmän puheenjohtaja

10 Pallon perässä pihalta halliin

Matti Hintikka, Suomen Urheilukirjaston ja Tietopalvelun osastonjohtaja

14 Palloa pesillä

Lassi Saressalo, Suomen Kotiseutuliiton pääsihteeri

18 Hiekkateiltä novotanille

Antti O. Arponen, toimittaja ja tietokirjailija

22 Laskettelukulttuuri luo talvimatkailun

Jari Kanerva, kansatieteilijä, Liikuntatieteellisen Seuran koulutus- ja viestintäpäällikkö

26 Hyppymäet maisemassa

Jouko Vahtola, Oulun yliopiston historian professori

30 Jäällä joka säällä

Kristiina Koivuniemi, Suomen Jääkiekkomuseon johtaja

34 Kuin kalat vedessä

Jonas Malmberg, arkkitehti Alvar Aalto -museossa

38 Tilat, paikat ja reitit innostavat liikkumaan

Timo Saarinen, ympäristöministeriön yliarkkitehti

42 Koulupiha lähiliikuntapaikkana – ajattomasti

Reijo Ruokonen, Nuori Suomi ry:n vanhempi asiantuntija

44 Ryhtilä, Kaltevan kenttä ja Liiteri – Jyväskylän Seminaarinmäen liikunnallinen kulttuuriperintö

Pirjo Vuorinen, Jyväskylän yliopiston museon intendentti

48 Helsingin Olympiapaikat 1952

Hilkka Högström, Museoviraston erikoistutkija

55 Epilogi. Minä ja liikunta.

→ Lapset pulkkamäessä Vaasassa 1981.

Kuva: Museovirasto / Teuvo Kanerva

Matti Vatiilo

ELÄMYKSIÄ JA RAJOJEN TAVOITTELUA

Olin koulupoikana 60-luvun puolivälissä katsomassa yleisurheilukilpailuja Jalasjärven urheilukentällä. Pienellä maaseutupaikkakunnalla kisapäivä oli suuri tapahtuma. Kentällä oli monia sanomalehtien urheilu-uutisista tuttuja nimiä ja joitakin ulkomaisiakin kilpailijoita oli muistaakseni onnistuttu houkuttelemaan paikalle.

Tapahtuman ikimuistoinen hetki koitti, kun Kaustisten Pohjan-Veikkojen Timo-Jaakko Virkala juoksi nelirataisella hiilimurskasuoralla sadan metrin Suomen ennätyksen 10,3 satapäisen yleisön mylviessä kentän laidalla. Noiden sekuntien myötä vaatimattomasta urheilukentästäimme kasvoi pienen pojan mielessä yhtäkkiä suuri urheilupyhättö. Iloa ei lannistanut edes se, että tuulimittarin puuttuminen mitätöi suorituksen virallisena ennätyksenä. Eikä silloin edes tuullut.

Jalasjärven urheilukenttää ei tuon ajan paikalla enää ole. Kentän viereinen urheilutalokin lieinee purettu. Mielenmaisemassani kenttä kuitenkin yhä säilyy. Aina kun ajan paikan ohi, muistan tuon elokuun lämpimän päivän ja mielihyvän juoksun tuottamasta elämyksestä. Sen myötä kouluvuosien omakin urheiluharrastus palaa mieleen. Tuolloisen sankarini esimerkki sinetöi lajivalinnan ja toi uskoa moneen hikiseen harjoittelurupeamaan.

Urheilun huippusuoritus ja omaehtoinen liikunnan harrastaminen eivät aina kohtaa, vaikka ympäristöillä ja elämyksillä on kummassakin suuri merkitys. Kilpaurheilu näytöksenä on kuin teatteriesitys. Penkkiurheilusta voi nauttia ilman omia urheilutavoitteita ja monet niin tekevätkin. Oleellista on, että puitteet tukevat taidosta ja tuloista nauttimista. Vastaavasti myös omaehtoinen liikunta voi tuottaa mielihyvää, vaikka ur-

heilukatsomossa ei olisi koskaan istunut. Silloinkin hyvä liikuntaympäristö on mielihyvän ja aistien avaamisen apuri.

Tämän vuoden rakennusperintöpäivien teeman tavoitteena on nostaa esille liikunta- ja urheiluympäristöjen rakennusperintöä ja paikkoihin liittyviä muistoja. Kohteita riittää, sillä liikuntapaikkoja lasketaan maassamme olevan lähes 30 000. Muutamia arvokohteita lukuun ottamatta urheilu- ja liikuntaympäristöjä ei arvosteta riittävästi muutoin kuin ajankohtaisen käyttötarcoituksensa kautta. Kuitenkin ne ovat oleellinen osa elinympäristömme vetovoimaa. Niiden merkitys moninkertaistuu, kun käytön nykyisyys liitetään paikan historiaan.

Julkaisun artikkelit osoittavat, että Suomi on moni-ilmeinen urheilumaa ja meillä on kulttuuriympäristöinä arvokas liikunta- ja urheiluympäristöjen verkko. Helsingin olympiapaikkoja unohtamatta jokaisella paikkakunnalla on omat urheilupyhättönsä. Sama koskee omaehtoisen liikkumisen paikkoja kuten pururatoja, hiihtolatuja tai jumppasaleja. Kaikista niistä riittää ammennettavaa myös tämän vuoden rakennusperintöpäiviin.

Kiitän julkaisun kirjoittajia innostavista ja monipuolisista pyyrähdyksistä urheilun ja liikunnan kulttuuriperintöön. Kiitos myös onnistuneesta kokonaisuudesta julkaisun vastaavalle toimittajalle Liisa Lohtanderille Suomen Kotiseutuliitosta sekä opetus- ja kulttuuriministeriölle, jonka taloudellinen tuki mahdollisti kirjan syntymisen.

Rakennusneuvos Matti Vatiilo

Euroopan rakennusperintöpäivien ohjausryhmän puheenjohtaja

← Kuva: Hilikka Högström.

Matti Hintikka

PALLON PERÄSSÄ PIHALTA HALLIIN

Suomalaisen joukkuepelaamisen ensimmäinen kenttä oli niitty tai kylätie. Vuonna 1870 ilmestyneessä Aleksis Kiven romaanissa Seitsemän veljestä kerrotaan kurrapelistä ”Toukolan tomuavilla teillä” ja Impivaaran aholla.

Kaupungeissakaan ei ollut juuri sen parempia pelikenttiä. Tarvittiin elokuinen myrsky kaatamaan puustoa Kaisaniemen puistossa vuonna 1890, jotta maan ensimmäinen johtava jalkapallonäyttämö oli raivattu tulevaan käyttöön. Voimistelunäytösten ja orastavan yleisurheilun areena sai jalkapalloilijat hiekalleen säännöllisten otteluiden merkeissä vuonna 1906. Samana vuonna Kaisaniemessä pelattiin jo ensimmäinen kansainvälinen ottelukin, kun Unitas-seuran vastustajana vieraili pietarilainen joukkue.

Suomalaisen jalkapallon seuraava suuri areena oli syksyllä 1910 valmistunut Eläintarhan urheilukenttä Helsingissä. Siellä maajoukkue kohosi ensimmäisessä maaottelussaan lokakuussa 1911 Ruotsin. ”Eltsun” hiekkakentällä pelattu maaottelu jäi ainokaiseksi, sillä seuraavan kerran maajoukkue esiintyi kotiyleisölle vasta vuonna 1919, jolloin pelialustana jo toimi Pallokentän nurmi.

Saksassa opiskelleen diplomi-insinöörin Erik von Frenckellin urheilullisia suurtekoja olivat keskeinen rooli Olympiastadionin rakentamisessa – von Frenckell toimi Stadion-säätiön puheenjohtajana peräti 50 vuotta 1927–1977 – ja Helsingin 1952 olympiakisojen järjestäminen.

Jo vuonna 1914 von Frenckell perusti Osakeyhtiö Pallokentän (Bollplan Ab), joka rakennutti 1915 Töölöön Florantien varrelle maan ensimmäisen ruohopintaisen pelikentän. Pallokenttä toimi yksityisenä yrityksenä vuoteen 1939 saakka, jolloin Helsingin kaupunki otti maan merkittävimmän jalkapallokentän vastuulleen.

Ensimmäisen kotiottelunsa Helsingin ulkopuolella Suomen maajoukkue pelasi vuonna 1938 Turun Urheilupuistossa. Maan tasokkain stadion, Viipurin keskuskenttä, kuului myös vuoden 1940 järjestämättä jääneiden olympiakisojen suunniteltuihin jalkapalloareenoihin. Vuoden 1952 olympialaisia varten Turun Kupittaa, Tampereen Ratina, Lahden Kisapuisto ja Kotkan urheilukeskus saivat ensiluokkaiset jalkapallokentät. Näiden kaupunkien lisäksi Suomen kärkeijoukkueille takasivat laadukkaat olosuhteet lähinnä Kuopion Väinölänniemi ja Valkeakosken Tehtaan kenttä.

Helsingin Olympiastadionilla pelattiin ensimmäinen maaottelu heinäkuussa 1938 Ruotsia vastaan. Siitä lähtien kenttä on ollut Suomen maajoukkueen pääareena. Nykymallistaan 37 000 katsojaa vetävä Olympiastadion tuli 1990-luvulla seurajoukkueille liian suu-

→ Helsingin olympiakisojen koripallon loppuottelu pelattiin 2.8.1952 ”pikkumessuhallissa” eli nykyisen Kisahallin pohjoispäädyssä. USA voitti Neuvostoliiton 36–25 ja otti olympiakultaa. Kuva: Suomen Urheilumuseo.

rekksi ja kalliiksi vuokrata. Pallokentän ja Olympiastadionin naapuriksi valmistui vuonna 2000 uusi Töölön jalkapallostadion, joka ajan henges-
sä on käyttänyt sponsorinimiä: aluksi se tunnet-
tiin nimellä Finnair Stadium, sittemmin Sone-
ra Stadium.

Suurimmat suomalaiset jalkapalloareenat on
rakennettu yleisurheilun ehdoilla: juoksura-
ta kiertää kenttää ja päätyjen katsojapaikoil-
ta kertyy matkaa pelikentän reunaan kymme-
niä metrejä. Suomalainen urheilulajien hierar-
kia elää kuitenkin muutoksessa. Olympiastadi-
onin jalkapallokenttää levennettiin 2010 Euroo-
pan jalkapalloliiton Uefa:n standardien mukai-
seksi. Tämän vuoksi juoksuradoille piti rakentaa
yhden ovaalikaarten asemasta kaksi jyrkempää
kaarretta, mikä tekee stadionista pikajuoksijoil-
le epämiellyttävän. Talvella 2011 ja 2012 Olym-
piastadionilla järjestettiin jalkapalloilijoiden vas-
tustuksesta huolimatta jääkiekon ulkoilmaotte-
lu, mikä puolestaan kertoo näiden lajien väli-
sestä hierarkiasta.

Pesäpallon pelaamiseen soveltuva hiekkakent-
tä on ollut helpompi rakentaa kuin Suomen olo-
suhteissa huolellista hoivaa vaativa nurmikkenttä.
Viime vuosikymmeninä pesäpallo on menettä-
nyt asemansa suurimmissa kaupungeissa ja la-
jin merkittävimmistä stadioneista valtaosa si-
jaitsee maaseudulla. Pesäpallossa lajin päättä-
jät ajoivat määrätietoisesti läpi olosuhdeohjel-
man, jonka ansiosta pääsarjajoukkueiden peli-
areenat hiekkatekonurmiseen täyttivät tasalaa-
tuiset kriteerit. Takavuosina kotikentän virittä-
minen omaan lyöntipeliin sopivaksi oli suoras-
taan oma taiteenlajinsa.

Sisäpallotilat alkoivat yleistyä vasta sotien jäl-
keen. Tennispalatsi tosin oli rakennettu Helsin-
kiin jo 1937, mutta aikansa ultramoderni ark-
kitehtoninen luomus valmistui aluksi autoalan
käyttöön. Vuonna 1935 avattu Helsingin Mes-
suhalli toimi vuoteen 1975 saakka ensisijaises-
ti nimensä mukaisessa messukäytössä. Paikasta

muodostui kuitenkin myös sisäpallotilujen mer-
kittävä kilpa-areena. Helsingin 1952 olympiaki-
sojen ohjelmaan kuului sisäpallotilulajeista aino-
astaan koripallo. Lajin alkusarja pelattiin Tennis-
palatsissa ja ratkaisutottelut nykyisessä B-messu-
hallissa. Sittemmin niin kori- kuin lentopallokin
ovat saaneet tilavat areenat arvokilpailuilleen jää-
halleista. Helsingin jäähallin ensimmäisinä ar-
vokilpailuina järjestettiin vuonna 1967 koripal-
lon EM-kisat.

Uusi aluevaltaus urheilurakentamisessa ja
suomalaisen huippu-urheilun olosuhteiden luo-
misessa olivat 1980-luvun alusta alkaen raken-
netut täysimittaiset jalkapallohallit. Ei voi pitää
pelkästään sattumana, että Suomen kaikkien ai-
kojen jalkapalloilijana tunnettu Jari Litmanen
harjoitteli omatoimisesti ja ahkerasti jalkapal-
lohalleista ensimmäisessä, Lahden suurhallissa.

1990-luvulla koettiin urheilupaikkojen suh-
teen aivan uusi ilmiö. Laman seurauksena tyh-
jentyneistä teollisuuskiinteistöistä moni heräsi
henkiin salibandyareenana. Uudelle sukupolvel-
le oli myös luontevaa toteuttaa ja ylläpitää aree-
noita kaupallisina yrityksinä – aivan kuten Pallo-
kenttä lähes sata vuotta aikaisemmin.

Matti Hintikka

*Kirjoittaja johtaa Suomen Urheilukirjastoa
ja Tietopalvelua, joka sijaitsee Helsingin
Olympiastadionilla*

↑↑ Suomi ja Ruotsin kohtaaminen syyskuussa 1934
keräsi Pallokentälle siihen mennessä suurimman
suomalaisen jalkapalloyleisön (10 442 katsojaa),
joka pääsi juhlimaan Suomen 5–4-voittoa.
Kuvassa näkyvän rinnekatson takana oli
keväästä lähtien rakennettu Olympiastadionin
perustuksia. Kuva: Suomen Urheilumuseo.

↑ Eläintarhan urheilukenttä Helsingissä oli
1910-luvulla Suomen merkittävin urheilupaikka.
Kuvassa jalkapallon paikallisottelu KIF-
HKV. Kuva: Suomen Urheilumuseo.

Lassi Saressalo PALLOA PESILLÄ

Haminan varuskunnan ratsastuskenttä. Parikymmentä eri-ikäistä kasarmin kakaraa seisoo epämääräisessä ringissä ja kaksi suurinta poikaa valitsee itselleen pelaajia. Meidät pienimmät otetaan tietysti viimeisinä. Pelattiin neljäämaalaa – Siinä oli kotipesä, sen vieressä oikealla lähtöpesä. Sinne laitettiin ne, jotka eivät omalla lyönnillään päässeet ykköselle, joka puolestaan oli kentän oikeassa laidassa noin puolivälissä. Siitä sitten paremman lyönnin tuloksena juostiin ykköselle, vastapäätä kenttää, jossa taas odoteltiin hyvää lyöjää ja menoa kakoselle, kentän toiseen laitaan. Ja sieltä onnek-

kaimmat sitten kotipesään. Välillä myöhästytettiin ja palettiin ja vaihdettiin vuoroja.

Pallopelit, joissa lyödään palloa, juostaan, kopataan ja poltetaan, ovat yleismaailmallisia ja vuosisatoja vanhoja. Euroopassa niitä pelattiin paljon vielä 1800-luvulla, mutta sitten ne kuihtuivat uuden kilpaurheilun jaloissa.

Suomalaisen kuningaspallon läheisimmät vastineet ovat Ruotsin *långboll*, Saksan *Schlagball* ja Venäjän *laptá*. Ne ovat yhteistä eurooppalaista kulttuuriperimää, eri pelejä, mutta samaa juurta.

↑ Pitkäpallo-ottelu Hämeenlinnassa 1921. Kuva: Suomen Urheilumuseo.

Euroopan pelit eivät tarjonneet eväitä pallonlyönnin paranteluun. Niitä tarjosi baseball. Amerikan matkoillaan Tahko (Pihkala) tutustui peliin ja ihastui sen selkeyteen ja vauhtiin.

Tahko omaksui baseballista pesien määrän, pesäkilvan ja juoksut voiton laskun perusteena. Kesti vuosia, ennen kuin Tahko sai sulatettua suomalaisen pallonlyönnin juuret, baseballin parhaat puolet ja omat ideansa mieleisekseen peliksi – pesäpalloksi.

Varsinaisen pesäpallourani – kovinkin lyhyen – ensimmäinen konkreettinen muisto on samaiselta ratsukentältä, johon isot pojat olivat merkinneet itselleen pesäpallokentän rajat. Osasta heitä tuli sittemmin Haminan Palloilijoiden mestaruussarjapelaajia. Olin siepparina. Siihenhän laitettiin useimmiten pienin ja turhin pelaaja, koska siepparilla ei sen aikaisten taktiikkojen mukaan ollut juurikaan merkitystä. Näin lyöjän (ilmeisesti Korhosen Late) lyövän ja pallon tulevan. Ikuisesti muistan pesäpallon, joka suureni ja suureni ja kohta täytti koko silmän – ainakin silmäkuopan – ja kolahti ja kovaa. Siihen loppui sieppariurani.

Kenttä oli kuin mikä tahansa suhteellisen tasainen alue ja se piirrettiin joka kerta erikseen. Muoto oli oikea, mittasuhteet usein pelaajien mukaan valitut. Katsomoa ei ollut – ei kylä yleisöäkään.

Pesäpallokenttä on vakiinnuttuaan säilynyt käytännössä samanlaisena, mitä nyt kotipesän etureunaa on muuteltu ja syöttölautasta siirrelty aina lyöntitekniikkojen ja niiden myötä sääntömuutosten mukaan. Tästä muistan hyvin ns.

”perunanuijalla” lyödyt ”sammakot” eli pomput lähes sivusuuntaan, jollaisilla saatettiin juoksijoita eteenpäin. Raja- ja lautassirroilla säädeltiin näitä taitopelaajien temppeja.

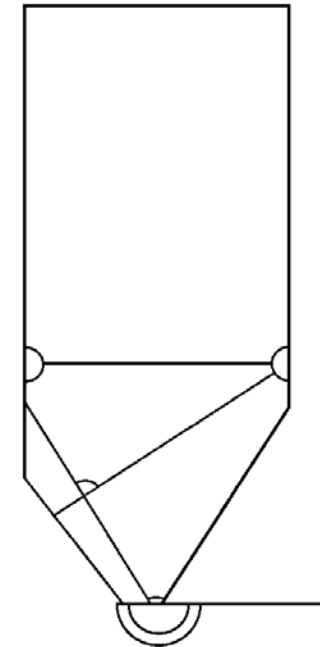
Haminalaiset pelasivat viisikymmenluvulle asti kaupungin keskellä olevalla kauppatorilla. Katsomoita ei ollut. Lopulta kaupunki rakensi linnoituksen vallien ulkopuolelle Kirkkojärven kaislarantaan oikean peliarenan, jossa siten olikin jo katsomo ja kat-

somon takana 1700-luvun linnoituksen muurit. Siellä kävimme koko perhe katsomassa HooPeen pelejä – joista en tuolloin niin hirveästi ollut kiinnostunut, kun olivat niin pitkiä. Mutta oli mukava kuunnella Tillin Maken huutoja katsomosta ja haistella pesäpallopelin tuoksua. Se koostui vienosta ulkosalla poltetun tupakan hajusta, johon sekoittui läheisen nakkioskien nakkien tuoksu. Tämän tunnen vieläkin nenäsäni aina kun katson televisiosta pesäpalloa!

Helsingissä asuessani kävimme ainakin Itä-Länsi -ottelussa Hesperian kentällä Lärin Parasken patsaan takana

nykyisen Finlandia-talon kieppeillä. Sen katsomoa en juuri muista, muttei se mitenkään erikoinen ollut. Eihän Helsinki juuri koskaan ollut pesäpallokaupunki, Puna-Mustatkin oli viipurilaisseura eikä Tiikereistä tullut mitään.

Pesäpallokentät kehittyivät. Kouvolassa pelattiin 1960-luvulla urheilukentällä ja katsomot olivat jo molemmin puolin pelikenttää. Väkeä olikin parhaina vuosina aikamoisesti. Oma paikkani appiukon kanssa oli kakkospesän takana suunnilleen maratonportin kotipesän puo-

leisella vierustalla. Siitä näki hyvin, paremmin kuin toisen puolen pääkatsomosta, jossa sitä paitsi oli viileämpää, kun se oli varjossa.

Nykyiset pesäpalloareenat Vimpelissä, Kiteellä, Sotkamossa ja muissa keskuspaikoissa ovat jo sitten eri asia. Ne vetävät tuhansia ihmisiä, rajaavat kentän sivuilta ja takaa, takakentällä ei katso-moita kuitenkaan ole toisin kuin amerikkalaisis-sa baseballkentissä – eikä sieltä peliä juuri näki-sikään. Mainoskylttejä sinnekin on pystytetty ti-laa rajaamaan. Televisio tarjoaa ottelut sohvalle kotipesän takaa, mikä onkin pelin seuraamisen kannalta ainut mahdollisuus.

Kenttä on edelleen samannäköinen, vaikka kentän pinnat ovat hiekkakentistä muuttuneet nykyisiksi keinonurmihiekkakentiksi. Pelaajat-kaan eivät ole paljoa muuttuneet; edelleen en-tisillä suojeluskuntapaikkakunnilla pelaavat niin isot kuin pienetkin pesäpalloa ja teollisuuspaik-

kakunnilla jalkapalloa. Näillä on historialliset taustansa, joista kirjoitan lisää ehkä seuraavalla kierroksella.

Lassi Saressalo

Suomen Kotiseutuliiton pääsihteeri

Faktalähde:

Kunnian kentät. Pesäpallon 75-vuotisjuhlanyttely.

Jyväskylän yliopiston museon kulttuurihistorial-linen osasto. <http://www.jyu.fi/tdk/museo/pesapallo/kunnia.htm>

↑ Pesäpalloa tyttöjen liikuntatunnilla Helsingin Kaisaniemen kentällä. Kuva: Hilikka Högström.

→ Naisten Itä-Länsi -ottelu Kouvolassa 2011. Kuva: Tapio Alroth.

Antti O. Arponen

HIEKKATEILTÄ NOVOTANILLE

Kaikki alkoi Kaisaniemen puistosta. Voimisteluharrastuksen yleistyessä Helsinkiin rakennettiin vuonna 1886 kenttä voimistelujuhlien näytöksiä varten.

Voimistelujuhlilla alettiin kilpailla myös yleisurheilun eri lajeissa: juoksuisissa, hypyissä ja heitoissa. Kaisaniemen kentällä kasvoi kymmenkunta koivua. Ne vähän hättäsivät kilpailujen järjestämistä, kunnes kesällä 1891 myrsky kaatoi puut.

Suomalaisen yleisurheilun aamuhämärässä ratkaiseva hetki oli se, että kesällä 1894 Turun Urheilupuistoon valmistui maamme ensimmäinen urheilukenttä, jolla oli kiertävä 400 metrin juoksurata. Mallia oli otettu ulkomailta, missä juoksijat kiersivät yleensä neljännesmailin mitausta rataa.

Kuitenkin vielä pitkälle 1900-luvun puolelle kesäiset urheilukilpailut järjestettiin koulujen tai seurantalojen pihoidella, kaupungin toreilla, armeijan tai palokunnan harjoituskentillä ja kaupunkien puistoissa. Varsinkin maaseudulla juoksilpailut pidettiin maantiellä.

Yleisurheilun suorituspaikkojen uranuurtaja oli Eläintarhan urheilukenttä, joka valmistui Helsinkiin kesällä 1913. Eläintarhaan saatiin hiilimurskasta tehty juoksurata ja katsomopaviljoni. Kenttää rakennettiin kymmenen vuotta. Kesällä 1910 Eläintarhassa pidettiin silloin vielä maapohjaisella juoksuradalla kansainväliset kilpailut, vaikka kentällä ei ollut edes pukukoppeja.

Suomalaisten menestys Tukholman olympiakisoissa 1912 sai aikaan urheiluinnostuksen

ympäri maan. Urheiluseuroja perustettiin, ja urheilemista varten ryhdyttiin rakentamaan harjoitus- ja kilpailupaikkoja. Kuntien ja urheiluseurojen vähäiset rahavarat kuitenkin rajoittivat innostusta. Vuonna 1920 Suomessa oli vain 61 urheilukenttää.

Suomen itsenäistyminen johti kaupunkien ja kuntien toiminnan tehostumiseen. Alettiin perustaa urheilulautakuntia, joiden yksi tärkeimmistä tehtävistä oli saattaa urheilupaikat kuntoon. Varojen puutteessa kehitys oli kuitenkin vielä 1920-luvulla hidasta. Suuri osa kentistä rakennettiin urheiluväen talkootyöllä.

Maailmansotien välisenä aikana merkittävin urheilupaikkojen rakentaja Suomessa oli suojeluskuntajärjestö. Se rakensi 1920-luvulla yksin tai yhdessä paikallisten urheiluseurojen kanssa 157 urheilukenttää.

Maaseudun urheilukentät olivat pieniä. Juoksuradan pituus oli 250–300 metriä. Kun Jonni Myyrä heitti syksyllä 1918 Suomenniemellä keihästä 61,25, mikä oli vuoden kärkitulos maailmassa, keihäs lensi naapurissa sijainneen pappilan pellolle asti.

Valtion urheilulautakunnan vuonna 1930 tekemän kyselyn mukaan Suomessa oli tuolloin juoksurata 171 kentällä. Ilman juoksurataa oli 310 urheilukenttää.

Urheilukentän katsomo oli ennen viime sotia harvinaisuus; katettuja katsomoja saatiin vasta 1950-luvulta lähtien suurimmille paikkakunnille. Oheistoiminnot olivat muutenkin vähäisiä vuosikymmenien ajan. Helsingin Eläintarhassa

ja Turun Urheilupuistossa juostiin maailmanennätyksiä, mutta Paavo Nurmi ja kumppanit saivat harjoitusten ja kilpailujen jälkeen huuhtoa hikensä kentän laidalla vesilammikoissa, koska suihkuja ei ollut.

Suomalaisten kansainvälinen menestys sai aikaan sen, että Helsinkiin päätettiin rakennuttaa stadion, jolla voitaisiin järjestää vaikka olympiakisat. Perustyöt aloitettiin 1934 ja Stadion vihittiin kesällä 1938. Olympiakisat järjestettiin lopulta 1952. Stadionin juoksurata oli tiilimurskaa.

Suomen valtio on tukenut urheilukenttien rakentamista vuodesta 1931 lähtien. Vuonna 1939 Suomessa oli jo 630 urheilukenttää ja lisäksi rakenteilla 260. Teollisuuslaitokset tukivat paikkakunnillaan kenttien rakentamista, ja vuonna 1940 perustetun Veikkausyhtiön voittovaroista alettiin myös saada apua urheilupaikkojen rakentamiseen.

Vuonna 1958 Suomessa oli jo noin 2 200 urheilu- ja pallokenttää. Maaseudulla juoksuradat olivat vielä 1950-luvulla usein maapohjaisia tai päällyste oli savea. Hiili- tai tiilimurskakaan ei kestänyt kovia sateita. Ensimmäiset kestopäällysteiset kentät saatiin vuonna 1966 Helsingin Vuo-

saareen ja Tampereen Ratinaan.

Samaan aikaan varsinkin maaseudun pienet kyläkentät alkoivat rapistua käytön ja hoidon puutteessa. Kenttien metsittyminen on jatkunut 2000-luvulla.

Helsingin Olympiastadion on vuodesta 1938 lähtien ollut Suomen johtava urheiluareena. Siellä on järjestetty yleisurheilun maailmanmestaruuskilpailut 1983 ja 2005 sekä Euroopan mestaruuskilpailut 1971, 1994 ja 2012. Suorituspaikkoja on uusittu suurkilpailuja varten. Vuoden 1971 EM-kilpailuja varten tiilimurska kaivettiin pois. Juoksuradat ja kenttälajien suorituspaiikat päällystettiin tartanilla. Vuoden 1983 MM-kilpailuja varten päällysteeksi vaihdettiin novotan.

Antti O. Arponen

on toimittaja ja tietokirjailija, joka on kirjoittanut kymmeniä urheilun historiaan liittyviä kirjoja.

↑ Hyrynsalmen kirkonkylän kunnostaman Iskun urheiluseurantalon kenttä on harvinaisen hyvin säilynyt. Kuva: Juha Hankkila.

Hyvä urheilukenttä

Suomen Urheiluliitto listasi jokasään kestävät päällystekentät viimeksi vuonna 2004. Kenttiä oli 217. Samalla Urheiluliitto määritteli hyvän urheilukentän vaatimukset: hyvällä urheilukentällä on oltava 6–8 kiertävää 400 metrin rataa ja etusuoralle suositellaan kahdeksaa rataa. Liitto suositteli myös sitä, että pikamatkat voidaan juosta sekä etu- että takasuoralla. Juoksuradan pinnan on oltava vähintään 13 mm paksu ja uusissa kentissä suositellaan sisäkaarten säteeksi 36,5 metriä.

Juoksuratojen, hyppy- ja heittopaikkojen lisäksi urheilukentillä on jo vuosikymmenien ajan ollut tarpeelliset huoltotilat, automaattinen ajanotjärjestelmä, äänentoistojärjestelmä ja riittävä valaistus.

Lisää aiheesta:

Suomi voittoon – kansa liikkumaan. Suomen yleisurheilun 100 vuotta. Toimittaja Seppo Martiskainen. 2006.

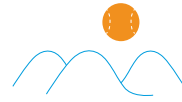
← Kaurialan kentällä Hämeenlinnassa on järjestetty sekä olympialaisten että Kalevan Kisoja. Kuva Hanna Tyvelä.

← Lahden urheilukeskuksen dynaaminen betonipääkatsomo on 1970-luvulta. Kuva Hilikka Högström.

→ Ratagolfin pelaajia Aulangolla 1970-luvulla. Kuva: Museovirasto / Volker von Bonin

Jari Kanerva

LASKETTELUKULTTUURI LUO TALVIMATKAILUN

*Tunturihiihto vauhdittaa Lapin
matkailua*

Suomessa talvimatkailu oli lapsenkengissä vielä 1930-luvun alussa. Vuoden 1928 talviolympialaisten jälkeen alettiin meillä etsiä Suomen St. Morizia Hyvinkäältä (Hyvinkään Sveitsi), Lahdesta (Salpausselkä) tai Kuopiosta (Puijo). Kevättalvella 1933 Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton (SNLL) puheenjohtaja Kaarina Karin aloitteesta etsittiin sopivia matkailukohteita tunturihiihtoa varten. Naisten tutkimusmatka suuntautui Länsi-Lappiin. SNLL:n aktiivisuus merkitsi hiihtomatkailemisen alkua Suomessa.

Ensimmäiset naisten tunturihiihtokurssit toteutettiin yhteistyössä Suomen Matkailijayhdistyksen (SMY) kanssa Pallastunturilla. Vuorokauden pituinen matka taivallettiin junalla, linja-autolla ja poroilla. Majoitus- ja ruokapalvelut järjestettiin SMY:n majoilla, sillä hotelleja ei tuolloin Napapiirin pohjoispuolella ollut.

Yhteistyö Suomen Matkailijayhdistyksen, Valtion Rautateiden ja urheilujärjestöjen kesken synnytti suoranaisten matkailuboomin. Merkittävä tapahtuma oli Pallaksen tunturihotellin käyttöön ottaminen talvella 1938. Samalla parainivat yksityisten matkailijoiden mahdollisuudet päästä nauttimaan Lapin kevähangista, sillä ennen sotia Lapin keväiset rinteet olivat harvojen ihmisten saavutettavissa. Mainosten avulla tunturihiihdosta ja Lapinmatkailusta luotiin raikasta ja terveellistä elämäntapaa suosivaa mielikuvaa, jota höystettiin vauhdikkuudella ja yläluok-

kaisella glamourilla.

Talvisota katkaisi alkaneen kehityksen tyyli, ja jatkosodan ja Lapin sodan jäljiltä Lapin matkailuelinkeinon tuho oli täydellinen. Jälleenrakennus toteutui vuosikymmenessä, sillä vastavalle tasolle majoituksen suhteen päästiin vasta 1950-luvulla. Pallaksen nykyinen hotelli rakennettiin vuonna 1947, ja Lapin läänin ensimmäinen hiihtohissi valmistui Pallastunturille 1953. Ennen hiihtohissiaikakautta keskieurooppalaisen alppihiihto ja pohjoismainen tunturihiihto olivat rinnakkaisia ilmiöitä. Hiihtäjät kiipesivät ensin tuntikausia vuorelle tai tunturille, ja sen jälkeen laskettiin alas laaksoon tai kuruun.

Hiihtokeskusverkosto luo puitteet kokokansan laskettelulle

Vuonna 1934 avattiin Suomen ensimmäinen laskettelurinne Bad Grankullan kylpylän (Kauniainen) yhteyteen. Saman vuoden maaliskuussa laskettiin ensimmäiset pujottelukisat Puijolla, näiden innoittamana kartoitettiin paikkoja, joissa voitiin harjoitella käännöstekniikkaa. Aluksi innokkaille laskettelijoille kelpasivat luonnon muovaamat rinteet, mutta jo 1930-luvun lopussa raivattiin rinteitä kilpailu- ja harjoituskäyttöön mm. Kolille.

Karl Ebbin vuonna 1950 Kiianlinna (Turun) rakentaman ensimmäisen hiihtohis-

↑↑ Hiihtohissi Ellivuorella 1970-luvulla.
Kuva: Museovirasto / Teuvo Kanerva.

↑ Pallastunturin retkeilyhotelli valmistui vuonna 1938. Ensimmäisinä vuosina perille ei ollut tietä, joten matkalaiset kuljetettiin perille poroilla. Kuva: Suomen Urheiluarkisto.

sin myötä levisi hissi-innostus Suomessa. Vielä 1960-luvun ensimmäiset vuodet olivat hiljais-
eloa hiihtohissien ja -keskusten rakentamisen
suhteen, mutta vuosina 1962–1964 alkoi lasket-
teluharrastuksen kasvu ja keskusten rakentami-
nen. Tällöin aloittivat toimintansa Etelä-Suomen
johtaviksi hiihtokeskuksiksi nousseet Kalpalin-
na Turengissa, Ellivuori (Sastamala) ja Laajavuo-
ri (Jyväskylä). Tämä merkitsi sitä, että laskette-
lusta tuli arkinen harrastus, jossa suorituspaikat
oli saavutettavissa yhä useammalle laskettelijalle.

1960-luvun puolivälissä matkailurakentami-
nen keskittyi Lappiin. Hiihtokeskukset nousivat
Suomu-, Salla-, Luosto-, Olos-, Pyhä-, ja Levi-
tunturien juurille. Vuodesta 1964 vuoteen 1969
Lapin hiihtokeskusten hissinousujen määrä nou-
si 42 000:sta aina 118 000 nousuun vuodessa.
Talvikaudella 1968–1969 oli maassamme toi-
minnassa kaikkiaan 61 hiihtohissillä varustet-
tua hiihtokeskusta, ja vuonna 1979 hiihtohissi-

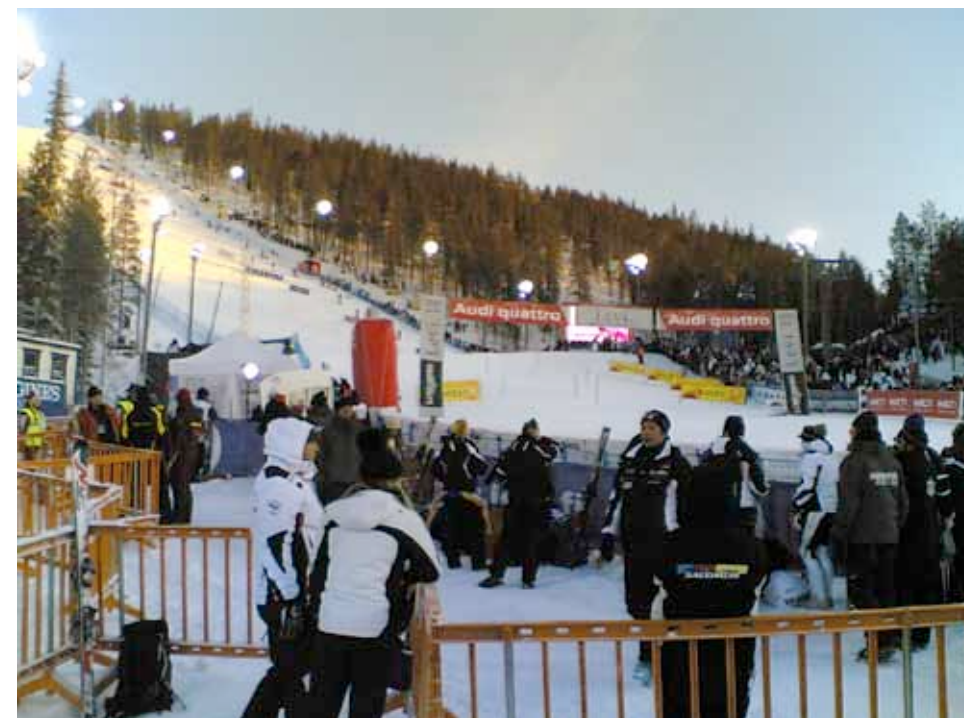
en määrä oli kohonnut 113:een.

Hiihtokeskuksen menestyminen edellytti hy-
viä ja lumivarmoja rinteitä, joissa eritasoiset las-
kijat – aloittelijasta kilpalaskijaan – viihtyisivät.
Lisäksi kohteen tuli olla helposti saavutettavissa.
1900-luvun alussa matkustettiin junalla ja vuo-
sisadan puolivälin jälkeen autolla. Keskieuroop-
palaisen mallin mukaan kohteessa tuli olla ma-
joitus- ja ruokailupalvelut. Uutuutena tulivat nyt
hiihtohissit ja rinteiden hoito, jotka olivat edel-
lytyksenä laskettelijajoukon palvelemiseksi.

Laskettelukulttuuri perinteisen hiihdon puristuksessa

Vielä 1960-luvulla alppihiihdon asema va-
paa-ajan liikuntana oli heikko ja erityises-
ti perinteisen maastohiihtokulttuurin edustajat

↑ Hiihtäjiä autiotuvalla Kittilän Kemiöjärvellä 60- tai
70-luvulla. Kuva: Museovirasto / Teuvo Kanerva

vastustivat lajia. Asenteet lajia kohtaan muuttui-
vat nopeasti hiihtokeskusten lisääntymisen myö-
tä. Vuosikymmenen kuluessa laskettelu muuttui
eliittilajista kuntourheilukseksi ja hyväksyttäväksi
osaksi hiihtokulttuuria, näin 1960-lukua voi-
daan pitää lasketteluun läpimurtovuosikymmene-
nä niin laskettelurinteiden ja harrastajien mää-
rien lisääntymisen kuin asenteidenkin suhteen.

Kasvanut elintaso, vapaa-ajan lisääntyminen,
kaupungistuminen, autoistuminen ja matkailun
kehittyminen loivat puitteet lasketteluun yleisty-
miselle. Hiihtohissien lisääntyminen, lumetus,
lasketteluvälineiden kehitys ja vuosikymmenen
lopulla myös rinteiden kunnostuksen koneellis-
tuminen mahdollistivat lasketteluun läpimurron.
Rinnan taloudellisen kasvun, nousevan elinta-
son, lisääntyneen vapaa-ajan ja myös matkailun
vilkastumisen kanssa syntyi maahamme hiihto-
keskusten verkosto.

Laskettelusta ja retkihiihdosta tuli Lapin tal-
vimatkailun selkäranka. 1970-luvulle tultaes-

sa hiihtokausi alkoi normaalisti jo marraskuun
puolivälissä, mutta keskusten käyttö vilkastui
vasta joulunaikaan. Tammikuu ja helmikuun
alku olivat hiljaiselon aikaa. Hiihtokeskusten
huippukausi ajoittui maalis-huhtikuulle. Tämä
tarkoitti sitä, että 1980-luvulta alkaen hiihto-
keskukset alkoivat kehittää oheispalveluja ympä-
rivuotisen toiminnan ylläpitämiseksi. 2000-lu-
vulla useassa hiihtokeskuksessa tai sen läheisyy-
dessä on golfkenttä tai kylpylä.

Jari Kanerva

*on kansatieteilijä, jonka väitöskirja (2011) käsitteli
alppihiihdon tuloa Suomeen. Hän työskentelee
Liikuntatieteellisessä Seurassa koulutus- ja
viestintäpäällikkönä.*

↑ Alppihiihdon maailman cup laskettiin Levi-
tunturilla ensimmäisen kerran vuonna
2004. Tapahtumaa varten oli tehty mittavia
investointeja, kuten godolihiisi. Kuva vuoden
2008 kisoista. Kuva: Jari Kanerva

Jouko Vahtola

HYPPYRIMÄET MAISEMASSA

Varhaiset mäki kisat laskettiin luonnonmäkien alapäähän tehdyistä hyppyreistä 1880- ja 1890-luvulla. Kun hyppäri nostettiin mäen keskivaiheille, ja puolet mäestä varattiin alamäeksi, vauhdin säilyttämiseksi oli yleensä tarpeen rakentaa erillinen vauhtitorni. Hyppärimäet täytyi alusta lähtien ja kautta niiden historian sijoittaa asutuskeskusten liepeille yleisön ja pääsymaksutulojen toivossa. Hyppärimäkien tarpeisiin riittävän suuret luonnonmäet sijaitsivat liian syrjässä, sydänmailla.

Suomen ensimmäinen oikea tornillinen hyppärimäki rakennettiin Helsingin Alppilaan vuonna 1905. Sen suunnitteli Suomeen muuttanut norjalainen insinööri, mestarihyppääjä Robert Pehrson. Pian mäkensä saivat myös Viipuri, Kotka, Porvoo ja Fiskars. Mäkihyppy kukoisti ensi vaiheessa etelärannikolla etupäässä suomenruotsalaisen aktiivisuuden ansiosta.

Sisämaan ensimmäisiä korotettuja mäkiä olivat Tampereen ja Kajaanin mäet. Nämä 1905–20 rakennetut mäet antoivat pisimmillään 20–25 metrin hypyt. Mäet pyrittiin alun alkaen rakentamaan pohjoisrinteille auringon lämmittävän vaikutuksen hillitsemiseksi. Ne jäivät vielä täysin puiden siimekseen eivätkä erottuneet ko-

vin etäälle maisemassa.

Kun Lahteen rakennettiin 1923 aiempia suurempia, jo yli 40 metrin hypyt antava mäki, tuli kaupungista Salpausselän kisojen myötä Suomen mäki keskus. Korotettunakin mäen huippu ylitti juuri ja juuri Salpausselän harjan. Myös Puijolle, Ounasvaaralle ja Hämeenlinnan Ahvenistolle nostettiin 1920-luvun lopulla mäet, joiden hypyt sinkauttivat yli 40-metriset lennot. Niiden vielä matalahkot ylämäen tornit mäkien päällä kohosivat yli puiden latvojen.

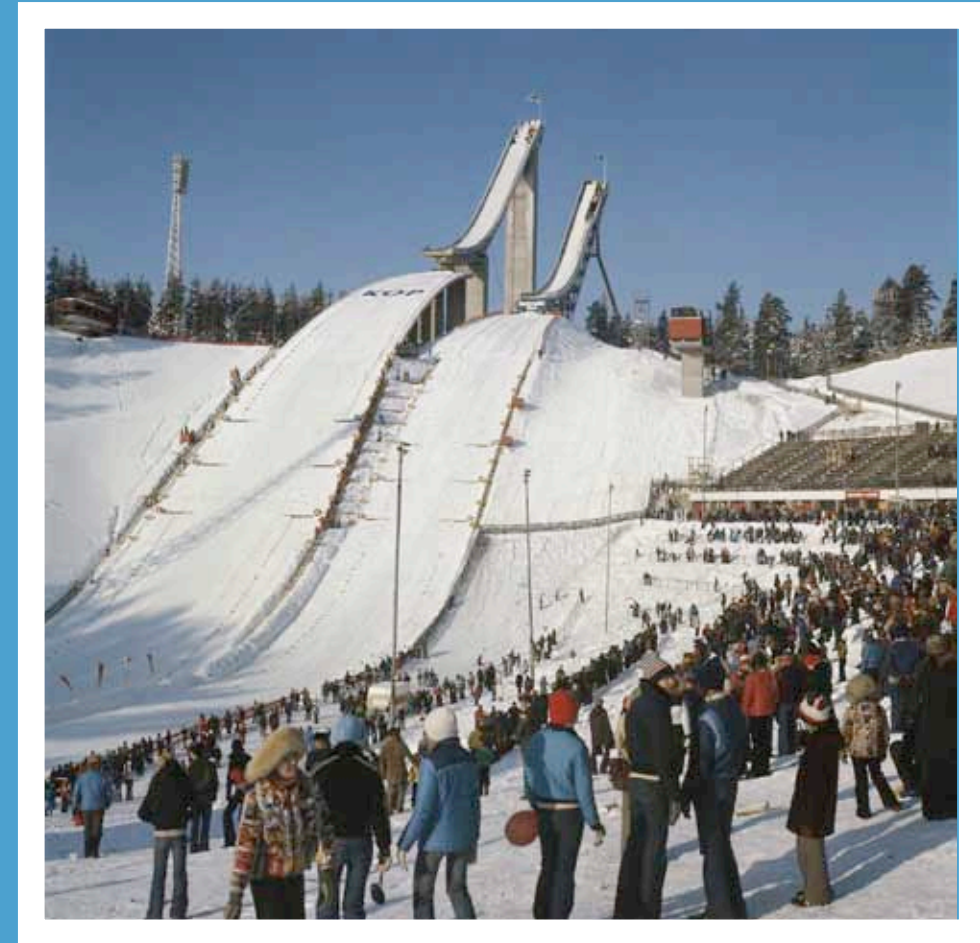
Ratkaiseva vaihe hyppärimäkien leviämisessä maanlaajuisesti oli, kun suojeluskuntajärjestö otti 1927 myös hyppärimäkien rakentamisen urheilupaikkaohjelmaansa. Etu-

päässä 1930-luvun alkupuolella mäkiä rakennettiin kaikkialle Suomeen, että niiden kokonaismäärä nousi vuoteen 1936 mennessä noin 150:een. Noin puolet niistä oli suojeluskuntien rakentamia.

Myös urheiluseurat ja kaupungit rakennutti-

↑ Mäkihyppykisat Ratinassa Tampereella talvella 1904. Kuva: William Lomax / Vapriikin kuva-arkisto

→ Lahden Salpausselän hyppärimäet 1970-luvulla. Kuva: Museovirasto / Volker von Bonin

vat mäkiä, ne olivatkin usein suurimpia ja kaltevimpia. Menestys kansainvälisissä kitoissa edellytti hyppykokemusta suurissa, yli 50 metrin mäissä, joita rakennettiin mm. Nokialle, Jyväskylään ja Puijolle. Rovaniemen Pöyliövaaralle valmistui 1937 peräti yli 70 metrin mäki ja Lahteen lähes samanmoinen 1938. Ne olivat maisemassaan jo hallitsevia katseenvangitsijoita. Rovaniemen suurmäki tuhoutui Lapin sodassa 1944.

Sotien jälkeen oli 1930-luvun mäkiä vielä runsaasti käytössä mutta osa rapistui, lahosi ja oli purettava. Niitä korvattiin uusilla, ja myös monet uudet paikkakunnat saivat mäkinsä kasvavassa mäkihyppynnäytöksessä. Suurimpia yli 50 metrin mäkiä nousi Mänttään, Ounasvaaralle ja Tainionkosken Ukonniemeen. Vuonna 1948 Suomessa oli 63 yli 30 metrin lentoja tarjonnutta mäkeä, pienempiä oli paljon enemmän.

Puijolle rakennettiin vuonna 1949 yli 90 metrin mäki, joka oli pitkään Suomen suurin. Se edesauttoi ratkaisevasti Suomen mäkihypyn

nousua kultaiselle 1950-luvulle. Mäen alamäki saatiin kokonaan luonnonmäestä, joten se sopeutui hyvin maisemaan. Sen sijaan Salpausselän yli 80-metriseksi suurennettuun mäkeen jouduttiin rakentamaan alamäkeä pitkä patka puusta. Mäkimenestys ja nuorison hyppyhalut kiihottivat rakentamaan villisti uusia mäkiä: vuonna 1957 maassa oli 123 yli 30 metrin hyppytantavaa mäkeä.

1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa rakennettiin varsin suuriakin, 50–65 metrin hyppyt mahdollistavia mäkiä yhä puusta melko mataliin luonnonmäkiin. Paitsi vauhtitorni myös suuri osa alamäestä rakennettiin hirsistä ristikoitten. Niiden ulkonäkö maisemassa alkoi herättää arvostelua. Arkkitehti Into Pyykkö kirjoitti Hiihtäjässä 1963: ”Sen sijaan ei terve järki ole tähän

↑ Jyväskylän Laajavuoren betonimäki vuodelta 1962, ”Matti Nykäsen mäki”. Ennätys 110 m vuodelta 2007. Kuva: Suomen Hiihtoliitto.

mennessä vielä puhunut mitään hyppymäen ulkonäöstä, vaan voidaan sanoa, että harvoissa rakenteissa tapaa niin paljon rumia luomuksia kuin juuri hyppymäissä.” Erityisenä esimerkkinä olivat Lappeenrannan Huhtiniemeen 1961 valmistunut ”tulitikkurakennelma” ja muutamat laakean Pohjanmaan mäet. Pyykkön mukaan mäkien tuli sulautua paremmin ympäristöön tai olla muutoin kauniita. Toivoa hän asetti betonimäkiin.

Uusi vaihe mäkien rakentamisessa alkoi 1960-luvun alussa betonimäkien myötä: Kouvola 1961, Ounasvaara 1962, Jämsä (Kaipola) 1964, Jyväskylä (Laajavuori) 1964, Hämeenlinna 1968 ja Salpausselkä 1972. Näistä erityisesti Kaipola, jonka alamäkikin oli pitkälti keinotekoinen, nähtiin liian hallitsevaksi ympäristönsään. Se oli alun alkaen myös profiililtaan liian pudottavana hyppääjien epäsuosiossa. Rukalle valmistui 1964 Suomen suurin mäki tuolloin. Se sopeutui hyvin ympäristöönsä, sillä siihen saa-

tiin alamäki kokonaan luonnonmäestä.

Vanhoja puumäkiä jäi enenevästi pois käytöstä. Tilalle rakennettiin uusia, yleensä teräksestä, mutta suurin osa mäkipaikkakunnista jäi kokonaan ilman mäkeä. 70-luvulta lähtien alettiin suosia mäkiryhmiä, joissa suuren mäen viereen rakennettiin suunnitelmallisesti pienempiä mäkiä. Tunnetuin näistä on Lahden vuoden 1978 MM-kisoihin valmistunut tyylikäs mäkitripla. Vastaavanlaisen on saanut Kuopion mäkiakeskus. Suomen suurin mäki on Rukalle 1996 valmistunut HS-142 metrin mäki.

Jouko Vahtola
*Historian professori
Oulun yliopisto*

↑ Lappeenrannan Huhtiniemen mäki vuodelta 1961 edusti varsin suureksi mäeksi (ennätys 67 m) vielä perinteistä puuarkkitehtuuria. Mäki hävitettiin räjäyttämällä vuonna 2001. Kuva: Suomen Hiihtoliitto.

Kristiina Koivuniemi

JÄÄLLÄ JOKA SÄÄLLÄ

Jää on tarjonnut ihmiselle luonnollisen väylän liikkumiseen ja pelikentän leikkimieliseen kisailemiseen jo vuosituhansien ajan. Ikivanhoista jääpeleistä on haettu toisinaan myyttistä taustaa myös jääkiekon synnylle. Totuus on moniulotteinen, mutta jää vauhdin takaavana pelialustana on kantanut sukupolvilta toisille ja kantaa särky-mättömänä komeasti tulevaisuuteen.

Kilpailu jästä toi oikeastaan jääkiekon 1920-luvulla Suomeen. Kyse oli ensimmäises-sä vaiheessa luonnonjästä. Suosion siivittämä jääpallo vaati laajan jääalan kunnossapitoa ja kavensi näin olosuhteiden pakosta luistelu-urheilun harrastajien harjoittelumahdollisuuksia. Suomen Luistinliitto ottikin päämäärätietoisesti uuden ja vauhdikkaan joukkuelajin ohjelmaansa sen pienimuotoisuuden houkuttelevana.

Tavoitteellisen ja huipulle pyrkivän urheilun mittareilla pelkkä jää ei kuitenkaan riitä. Jääolo-suhteet ovat rajanneet pitkälle myös suomalaisen kiekkoilun kehitysmahdollisuuksia, sillä olosuh-teet ja urheilullinen menestys ovat lajissa kulke-neet jokseenkin yhdessä. Ja koska menestyvä laji vetää tunnetusti myös harrastajia, olosuhteiden merkitys koko lajin harrastuspohjan levittämi- sessä on yksiselitteinen.

Alkuvuosikymmenillä tekojään puuttuminen piti Suomen kovin epäedullisessa asemassa kil-pailijamaihien nähden. Jään etsintään oli ryhdyt-tävä heti ilmojen riittävästi viilentyessä. Jääty-neiden vesistöjen lisäksi käytössä olivat letkuilla jäädytetyt jääradat, mutta molempien pelialus-tojen säilyminen käyttökelpoisina oli täysin sää-

olosuhteiden varassa. Kun käytössä oli luonnon-jää, pelikausi jäikin väistämättä lyhyeksi kestäen leutoina talvina vain pari kuukautta. Kuvaavas-ti Suomen ensiesiintyminen olympiajäillä 1952 oli huomionarvoinen sikälikin, että Suomella oli ainoa luonnonjäiltä olympiakisoihin saapu-nut joukkue.

Tarpeesta huolimatta tekojää- ja jäähallira-kentamisvaiheet käynnistyivät Suomessa verk-kaisesti. Harjoituspaikkojen määrä lisääntyikin merkittävästi vasta pitkällä aikavälillä. Suomen ensimmäinen tekojäärata valmistui Tampereen Koulukadulle 1956. Kun seuraava eli Helsingin Jäästadion valmistui 1958, oli Ruotsissa jo 27 tekojäärataa. Tekojää tarjosi huomattavan paran-nuksen olosuhteisiin, koska se pidensi kiekko-kautta. Ensimmäisten tekojääratojen käyttöas-te oli odotetusti huipussa ja harjoittelijoita riitti ns. lepakkovuoroihinkin pitkien matkojen takaa.

Tekojääratojen rakentaminen kiihtyi varsinais-esti 1960-luvulla. Samalla Suomi siirtyi jäähall-iaikakauteen. Vasta hallirakentaminen toi lopul-lisen ratkaisun kauden jatkamiseen ja harjoitte-lu tuli vihdoon mahdolliseksi samalla olosuhde-tasolla kansainvälisen kärjen kanssa.

Suomen ensimmäinen jäähalli valmistui ar-vokisapaineen alla, ensimmäisten MM-kotikiso-jen päänäyttämöksi 1965. Arkkitehti Jaakko Täh-tisen suunnittelema Tampereen jäähalli veti al-kuvaiheessa 10 200 katsojaa. Hallin itäiselle si-vulle valmistui istuimin varustettu pääkatsomo, jonka vastapäinen sivu ja päädyt olivat seisoma-katsomoita. Joukkueiden huoltotilat olivat ai-

kansa huippuluokkaa. Maaliskuussa 1965 järjes-tetyt MM-kotikisat ja onnistuneet kisajärjestelyt toivat jääkiekon poikkeuksellisella tavalla kansa-laisten tietoisuuteen ja kiihdyttivät osaltaan lajin nousua suurten urheilulajien joukkoon.

Tekojääratojen kattaminen halleiksi alkoi 1970-luvulla. Seuraavalla vuosikymmenellä pää-huomio kohdistui harjoitushallien rakentami- seen. Jäähallien rakentaminen kiihtyi varsinais-esti 1990-luvulla, Suomen sadas halli valmistui kultamitalivuonna 1995. Jäähallien määrä kak-sinkertaistui alkuasetelmista vuoden 2002 lop-puun mennessä. Perushallirakentamisen ohella suunnitelmiin tulivat huipputasoisen monitoimi-hallit ja vanhojen jäähallien saneeraukset. Samal-la seisomakatsomoiden osuutta vähennettiin, mikä pudotti olennaisesti hallien yleisökapasi-teettia. Helsingin Hartwall Areena -projekti loi

↑↑ Tampereen jäähalli valmistui Suomen ensimmäisten MM-kotikisojen päänäyttämöksi 1965. Kuva: Suomen Jääkiekkomuseo

↑ Tampereen Koulukadun tekojääradan jäähdytysputkiston asennusta syksyllä 1956. Kuva: Suomen Jääkiekkomuseo

suomalaisesta hallirakentamisesta myös huippuluokan vientituotteen.

Halliolosuhteet tarjosivat aivan uudenlaisen nautinnon myös katsojalle. Nostalgiset muistot ulkojäiltä pitivät sisällään myös lumisateet, hyytävän kylmyyden ja paleltumiset – tämän kaiken voi katsoja halutessaan toki löytää ulkokaukalon laidalta. Pohjoisamerikkalainen kiekkokulttuuri ammentaa vahvoista juuristaan ja perinteiden kunnioitus on johtanut NHL-tähdet saattaneesti takaisin ulkokentille. Innostus ulkoilmaotteluiden järjestämiseen saavutti nopeasti eurooppalaisenkin kiekkoperheen, joten oikukkaat sääolot saattavat sotkea suomalaistenkin järjestäjien suunnitelmia ja aiheuttaa katsojille viluisia hetkiä menneen ajan henkeen myös tulevaisuudessa.

↑ Tampereen Palloilijat ja Viipurin Reipas kohtasivat Suomen mestaruus –cupin välieräottelussa helmikuussa 1928 Tampereen Pyrinnön luistinradalla Pyhäjärven jäällä. Kuva: Suomen Jääkiekkomuseo

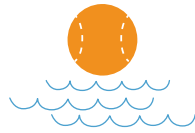
Huippukiekkoilun perusedellytys on hallikanta, mutta ilman pihapelejä ei huippujakaan kehity. Sisähallit eivät tule viemään taivasalla tapahtuvan kiekkoilun paikkaa, sillä jäätä ja jääaikaa ei yksinkertaisesti ole tarpeeksi lajin huijalle aktiiviharrastajien joukolle. Jääkiekkoa harrastavan oman henkilöhistorian kannalta ensimmäinen tarve on sama kuin alkuaikojemme kiekkoilijalla. Näin useiden kiekkotähtien muistot pienestä kotipihan jääalueesta tai lähiseudun kentästä kertovatkin sen kaikkein olennaisimman: tarvitaan jäätä ja aikaa.

FM Kristiina Koivuniemi

toimii Suomen Jääkiekkomuseon johtajana

→ Lapset jääkiekkoilevat Väinämöisen kentällä Töölössä Helsingissä 1975. Kuva: Museovirasto / Volker von Bonin

Jonas Malmberg

KUIN KALAT VEDESSÄ

Uimahalli on nykyisellään pienehkökin kaupungin itsestään selvä palvelu. Näin ei tietenkään aina ole ollut, vaan kylpylöiden ammoisista perinteistä huolimatta uimisesta muovautui urheilu- ja liikuntamuoto parisataa vuotta sitten. Vasta rakennustekniikan uudet tuulet mahdollistivat suuret yhtenäiset sisätilat sekä tarpeellisen vedenkäsittelyn ja kierrätyksen. Viime vuosisadan alussa työväestön uimataidon ymmärrettiin vähentävän hukkumiskuolemia.

Yrjönkadulta Santahaminaan

Tukholmaan oli vuonna 1904 kohonnut Centralbadet-uimala, joka biljardi- ja tennissaleineen, sikarimymälöineen sekä metsästyks- ja urheiluliikkeineen oli keskustapalveluiden runsaudensarvi. Suomalaiset seurasivat länssinaapurin esikuvia kaupungin kehittyessä, ja pääkaupunkiin lähdettiin puuhaamaan uimahallia. Maamme ensimmäinen uimahalli, eli Yrjönkadun kylpylä, ei ollut kaupungin hanke, vaan taustalla oli joukko sijoittajia - mukana rakennuksen arkkitehti Väinö Vähäkallio ja rakenteista vastannut Jalo Syvähuoko.

Vuonna 1928 valmistunut Yrjönkadun halli oli varsin pitkään ainoa lajissaan. Maamme seuraava uimahalli saatiin Santahaminan kadettikouluun. Kallista hanketta perusteltiin tulossa olevilla vuoden 1940 olympiakisoilla, joissa Yhdysvaltain joukkueen oli määrä majoittua Santikseen. Näinhän ei tietenkään käynyt Euroopan keskittyessä sotimiseen, mutta uima-allas saa-

tiin. Ja sinne 9696 kokonaista ja 792 puolikasta valkoista sekä 543 kokonaista ja 12 puolikasta mustaa laattaa, joiden lukumäärien tietäminen tai selvittäminen kuuluu yhä ensimmäisen vuosikurssin kadettien pompotukseen.

Uimahalleja eri tavoin

Uimahallien rakentaminen vilkastui vastasotien jälkeen, ja monet kaupungit virittelivät uimahallihankkeita 1950-luvulla. Taloudelliset kysymykset liittyivät aina ruumiinkulttuurin ja sivistyksen rakennusten pystyttämiseen. Kuvaava esimerkki rahoituksen poukkoilun ja kiistelystä saralta oli Ouluun noussut Raatin uimahalli urheilukenttineen ja katsomoineen. Alvar Aalto voitti arkkitehtuurikilpailun Koskikeskuksen asemakaavasta, johon liittyivät Toivonien asuintalojen ja voimalaitoksen ohella Raatin kulttuuri-, yliopisto- ja urheilurakennukset.

Kulttuurirakennukset jäivät kuitenkin tekemättä, ja urheilukokonaisuudenkin suunnittelu jäi kaupungin virkamiehistöön harteille. Funktionalismin sävyttämän urheilupyhätön suunnitelmat vietiin työpiirustusvaiheeseen asti, mutta toteutukseen ei päästy. Suunnitelmaan kuuluivat uimahallin ohella laajat liikuntahallitilat sekä kahdeksankerroksinen hoikka torniosa, jossa sijaitsi retkeilymaja ja asuintiloja.

Uimahallin rakentamista edelsi kiivas keskustelu, kun monet kaupunkilaiset pitivät sitä

→ Oulun Raatin uimahalli. Kuva: Hilikka Högström

turhana tai ainakin liian suurena Oulun kokoiselle kaupungille. Silti rakentaminen aloitettiin veikkausvoittovarojen ja kaupungin rahoituksen turvin rakennuskonttorin uusien suunnitelmien mukaan marraskuussa 1956. Työt keskeytyivät jo seuraavana vuonna varojen puutteeseen. Vai-

keuksien jälkeen uimahalli vihittiin – maamme kymmenentenä – käyttöön joulukuussa 1959.

↑ Osmo Lapon suunnitelmien mukaan valmistunut Kajaanin Heikinhalli on hienoa punatiilen ja betonin sävyttämää arkkitehtuuria. Kuva: Jonas Malmberg.

Jälleenrakennuskauden vähitellen jäätyä taakse halleja nousi maan eri puolille. Jyväskylällä sai oman uimahallinsa yliopiston yhteyteen. Alvar Aalto voitti korkeakoulusta järjestetyn arkkitehtuurikilpailun; suunnitelmassaan hän sovitti urheilutilojen yhteyteen pienen harjoitusaltan. Hankkeen edetessä allas kasvoi uimahalliksi ja siirtyi lopulta kaupungin projektiksi. Halli valmistui vuonna 1955 ja oli vain vuoden Turussa avattua, maamme ensimmäistä kunallista hallia nuorempi.

Varuskuntakaupungit saattoivat saada liikuntatiloja siviilienkin käyttöön sotilasalueiden siivellä. Esimerkiksi Kajaani sai uimahallin varuskunnan kylkiäisenä, kun Hoikankankaalle valmistui vuonna 1964 Osmo Lapon suunnittelema urheilutalo Heikinhalli. Sijainnistaan huolimatta se oli kaupunkilaistenkin käytössä vielä pitkälle 1970-luvulle.

Hallien korjauksesta ja uudistuksesta

Uimahallien rakenteet ovat kovilla, ja oman paineensa rakennusperinnölle luovat uimahallien ympärille nousseet monenlaiset kylpyl- ja vesipuistopalvelut. 1950-luvun tarkoituksenmukaisiin halleihin on kaivattu monenlaista kuntosalia, vesiliukumäkeä ja höyrysaunaa.

Yrjönkadun halli on tässä mielessä pääsyt helpommalla, kun hallin ainutlaatuinen atmosféeri viehättää käyttäjiä – eikä laajennustilaa keskusta korttelin ytimessä liene ollut tarjollakaan. Antti Ilveskosken ja Taito Heinon suunnittelemassa peruskorjauksessa (1999) otettiin lähtökohdaksi nimenomaan tunnelman säilyttäminen. Pari höyrysaunaa tehtiin yläkerrokseen, mutta niilläkin oikeastaan vain palautettiin alkuaikojen monipuolisempaa kylpylämeininkiä. Altaiden laatoitukset vaihdettiin ja allashallin valaisimetkin ovat uudet – mutta käyttäjälle kaikki säilyi ennallaan ja vanhoja, pikantteja yksityiskohtia säilyi runsaasti. Ensimmäinen lajissaan

selviytyi esimerkillisesti.

Jyväskylän uimahalli kasvoi liikuntatieteellisen koulutuksen mukana moninkertaiseksi, kun Aallon toimistossa suunniteltiin halliin useita laajennuksia. Viimeinen niistä nousi 15 vuotta Alvarin kuoleman jälkeen vuonna 1991 Elissa Aallon luotsaaman toimiston työnä, ja se toi mukanaan monimuotoiset altaat vesiliukumäkinen. Tänä vuonna hallin vuonna 1975 valmistunut osa 50-metrisine altaineen on korjaustyömaana.

Uimahalleihin liittyy runsaasti teknisiä ja toiminnallisia vaateita, jotka tuovat suuret työt vedenpuhdistuksen ja kierrätyksen laitteistoihin. Kun allastilojen ohella pesuhuoneissakin vedeneristykset uusitaan, täytyy laatoituksetkin poistaa. Jos uimahalli on suojeltu, kuten Yrjönkadulla tai Jyväskylässä, korjauksesta muotoutuu eräänlainen tunnelman rekonstruktio, kun laatoituksia tehdään vanhoja malleja noudattaen ja joitakin yksityiskohtia jopa säilytetään.

Jos suojelupäätöstä ei ole, tekniset paineet saattavat saada yliotteen, eikä välttämättä tunnelmaa halutakaan säilyttää. Esimerkiksi altaan vedenpinta voidaan nostaa uudenlaisten puhdistustekniikoiden mukana. Joskus 1970-luvun modulaariset ominaispiirteet häivytetään uusin julkisivupintojen ja laajennusten alle, kuten tehtiin Oulun Raksilassa kymmenisen vuotta sitten – käyttäjät ovat silti haltioissaan, ja uimarien määrät hätyyttelevät Mäkelänrinteen tuntuvasti suuremman uintikeskuksen lukemia.

Ja lukumääristä vielä: Santahaminassa korjaustöiden jälkeen altaassa on 8208 kokonaista ja 462 puolikasta valkoista sekä 588 kokonaista ja 12 puolikasta mustaa laattaa.

Jonas Malmberg

Kirjoittaja on uimamaisteri, arkkitehti ja HuK, joka työskentelee Alvar Aalto -museon rakennusperintöyksikössä.

Timo Saarinen

TILAT, PAIKAT JA REITIT INNOSTAVAT LIKKUMAAN

Liikuntaan voi innostaa moni asia, kuten miellyttävä reitti tai paikka, kiinnostava mää-
räänpää tai liikunnan ilo, mielen virkistyminen ja
saavutettava fyysinen hyvä olo. Kulttuuriympä-
ristö ja omaleimaiset kohteet ovat usein tärkeitä
vahvuustekijöitä, kun liikuntaan houkuttelevia
reittejä suunnitellaan ja toteutetaan. Reitit voivat
olla myös erityisiä luonto- ja kulttuuripolkuja.

Hyviä alueellisia esimerkkejä ulkoiluun kan-
nustavista kulttuuriympäristöistä ovat muun
muassa kansalliset kaupunkipuistot, perin-
teikkäät keskuspuistot ja lähipuistot huvima-
joinen, katoksineen ja muine rakennelmi-
neen. Monia esimerkkejä löytyy eri puolilta
Suomea kuten Suomenlinna tai Pyynikinhar-
ju tai Lahden hiihtokeskus talvisine ja kesäisine
ulkoilureitteineen.

Kulttuuriympäristön rakennukset tarjoavat
tiloja ja paikkoja liikuntaharrastuksille. Useat
eri vuosikymmeninä rakennetut liikuntaraken-
nukset ovat muodostuneet merkittäviksi raken-
nusperintömme esimerkeiksi. On myös monia
hyviä esimerkkejä siitä, että sisällä tapahtuvaa
liikuntaa varten tarvittavia kerho- ja kuntotilo-
ja sekä peli- ja liikuntasaleja on osaavasti sijoit-
tettu olemassa oleviin rakennuksiin. Kun tällai-
sen rakennuksen ominaispiirteet otetaan huo-
mioon ja uusi käyttötarkoitus suunnitellaan ja
toteutetaan taitavasti, saadaan tulokseksi mai-
nioita esimerkkejä paikan identiteetin ja raken-
nusperinnön luovasta säilyttämisestä.

Monien alueiden kehittämisessä on lähtö-
kohtana ollut olemassa olevan ympäristön tär-

keiden piirteiden huomioon ottaminen voi-
mavarana, kun niille on suunniteltu uutta tu-
levaisuutta. Mainioita kävely- ja pyöräilyreit-
tejä on toteutettu esimerkiksi Turussa Aura-
joen rannoille ja Oulun keskustan ranta-alu-
eille. Voidaankin myönteisesti todeta, että jo
varsin useissa kaupungeissa sekä pienemmis-
sä kuntakeskuksissa ja kylissä on hyvin paneu-
duttu kiinnostavien kävely- ja pyöräilyreittien
suunnitteluun ja toteutukseen asukkaiden ilok-
si. Toki paljon on vielä kehitettävää ja monia
mahdollisuuksia hyödyntämättä.

Tarvitaan hyvää suunnittelua ja toteutusta

Elinympäristömme monipuolinen kehittä-
minen ja eri tavoitteiden yhteensovittami-
nen on noussut yhdyskuntasuunnittelussa yhä
tärkeämmäksi. Keskeisiä tavoitteita ovat terveel-
lisuus, turvallisuus, toimivuus, taloudellisuus ja
viihtyisyys sekä hyvät asumisen ja muun elämi-
sen olosuhteet. Tavoiteltaviin asioihin kuuluvat
myös luonnonläheisyys, kauneus ja kulttuuriar-
vojen säilyttäminen. Osaavalla suunnittelulla ja
toteutuksella tavoitteet voidaan saavuttaa niin,
etteivät ne asetu ristiriitaan keskenään.

Mahdollisuus valita arkipäivään erilaisia liik-
kumistapoja on tärkeä elinympäristön laatu-
kijä. Kun arjessa tarpeelliset ja kiinnostavat pai-
kat ovat riittävän lähellä ja ne voidaan saavuttaa
helposti kävellen, pyöräillen ja joukkoliiken-
teellä, voidaan aidosti vähentää henkilöautolla

↑ Maunulan leikkipuisto Helsingissä kokoaa yhteen
alueen asukkaita. Kuva: Liisa Lohtander

Lapsiperheiden ar- keen ja juhlaan kuuluvat leikkipuistot

Niiden juurtuminen suomalais-
kaupunkien asuinalueille alkoi
jo 1900-luvun alkupuolella, jolloin Yhdysvalloista
vaikuteita saanut liikunnan aktivisti Anni Collan
laati oppaita sekä leikkikenttien suunnittelua
että toimintaa varten. Collan puhui vahvasti leik-
kikenttien kasvattavasta vaikutuksesta: "tänään
rakennettu leikkikenttä tekee huomisen vankilat
ja sairashuoneet tarpeettomiksi".

Asemakaavaopin 1947 julkaissut arkkitehti
Otto-livari Meurman puolestaan korosti virik-
keellisen leikkipaikan merkitystä asuinkorttelei-
den peruspalveluna ja kaupunkisuunnittelun osa-
na. Leikkikentästä on kehittynyt itsestään sel-
vänä pidetty osa toiminnallista varhaislapsuut-
ta jokaisella asuinalueella, päiväkodin pihassa ja
puistossa.

↑↑ Miellyttävät paikat ja reitit houkuttavat liikkumaan.
Helsinki, Viikin Latokartano. Kuva: Timo Saarinen

liikkumista. Sujuvat, viihtyisät ja turvalliset kävely- ja pyöräily-yhteydet ovat erityisen tärkeitä lasten, nuorten, ikääntyneiden kannalta.

Lisää askelia ja ponnistusta arkipäivään

Omin voimin liikkumisen määrä on viime vuosien kuluessa vähentynyt. Me 2000-luvun ihmiset liikumme yhä enemmän moottorivoimin. Omat fyysiset ponnistuksemme uhkaavat jäädä koko ajan vähäisemmiksi, mikä on jo selvä vaaratekijä. Sairauksien ennaltaehkäisyssä ja kuntoutuksessa päivittäinen liikunta on keskeisellä sijalla. Oman terveyden ja hyvinvoinnin kannalta olisi suotavaa, että liikkuisimme vähintään noin kymmenen tuhatta askelta päivässä – siihen kuluu noin 1,5 tuntia, mikä on vain pieni osuus vuorokauden tunneista.

Nykyisin moni hyödyntääkin työ-, koulu- ja/tai kauppamatkojaan pyöräillen tai kävelen tai yhdistäen kävelyn ja joukkoliikenteen käyttämisen. Kun vielä muistaa välttää hissiä ja käyttää portaita, on päivittäisen arkiliikunnan määrä jo varsin hyvä oman terveyden ja hyvinvoinnin kannalta. Tämän lisäksi tarvitaan muuttaman kerran viikossa pulssia nostattavaa ponnistelua ja lihasvoimaa kehittäviä treenejä.

On helpompi innostua liikkumaan, kun rei-

↑ Helsinki, Viikin Latokartano. Kuva: Timo Saarinen

Koko maa liikuttaa – lemmenjoelta saaristomerelle

Kaupungeissa viherverkostot ja reitit on pyritty suunnittelemaan niin, että ne ulottuvat kaupungin sisäosista luonnon-tilaisille laidoille saakka. Sieltä ne jatkuvat yli kuntarajojen laajempiin virkistys- ja viheralueisiin, jopa valtakunnallisiin reitteihin yhdistyen.

Suomessa on eri puolilla maata laajoja virkistysalueita, kansallispuistoja, yhteensä 37. Ne ovat valtion ylläpitämiä luonnonsuojelusalueita, joissa voi ihailla maisemia lyhyillä luontopoluilla tai valita vaativamman reitin, joskus myös vesireitin. Kaikki reitit, polut ja levähdyspaikat on merkitty.

Nuorimmat kansallispuistoina ovat Sipoonkorpi ja Selkämeri, yksi laajimmista on Urho Kekkosen omistettu kansallispuisto Itä-Lapissa. Kolin kansallismaisemia ovat ikuistaneet niin taiteilijat kuin valokuvaajatkin.

tit ovat sujuvia, turvallisia ja viihtyisiä. Kun ne suunnitellaan ja toteutetaan hyvin, syntyy uutta kulttuuriympäristöä, joka kertoo ajastamme ja arvoistamme.

Timo Saarinen

Kirjoittaja on yliarkkitehti, joka toimii ympäristöministeriössä rakennetun ympäristön osastolla.

→ Myös kaupunkien viheralueilla on luonnonsuojelualueita, kuten Helsingissä Haltialan tilalla. Kuva: Liisa Lohtander

Reijo Ruokonen

KOULUPIHA LÄHILIIKUNTAPAIKKANA – AJATTOMASTI

Koulupiha ovat olleet lasten ja nuorten tärkeimpiä toimintaympäristöjä kautta vuosikymmenten. Silloin kun muu yhdyskuntarakenne antoi lapsille mahdollisuuksia peliin ja leikkiin vapaammin eri ympäristöissä, koulujen pihalle hakeuduttiin luistelemaan ja palloilemaan. Pihavarustukseenhan kuului lähes poikkeuksetta hiekkakenttä pelialueena, jossa talvella sijaitti luistelualue tai kaukalo. Lisäksi perusvarustukseen kuului usein rekkitanko ja kiikut.

Koulupiha tai sen yhteydessä oleva urheilualue oli useimmiten myös alueen ainoita liikuntapaikkoja ja se sijaitsi keskeisellä paikalla. Vilkas urheilu- ja liikuntapaikkarakentaminen siirsi urheilemisen painopistettä pois koulupihojen yhteydestä, saavutettavuuden kannalta huonom-

paan suuntaan ja kohti ajoneuvoriippuvuutta.

Koulupihojen tarjoamalla liikuntamahdollisuuksilla on erityisen suuri merkitys lasten päivittäiseen liikuntaan, ja pihojen merkitys lasten liikuttajana on parin viimeisen vuosikymmenen aikana entisestään korostunut. Kouluis- ta on muodostunut varsinaisen opetustehtävän- sä lisäksi keskeinen ympäristö niin aamu- ja il- tapäivätoiminnalle kuin myös erilaisille vapaa- ajan toiminnoille.

Koulupihojen merkitykseen lähiliikuntapaik- koina herättiin laajemmin vasta 2000-luvun alussa, jolloin valtioneuvosto hyväksyi terveyt- tä edistävän liikunnan periaatepäätöksen. Siinä

↑ Seinäjoen yhteiskoulun vastikään korjattu piha. Kuva: Reijo Ruokonen.

koulupihaat asuinalueensa lähiliikuntapaikkoina nostettiin kolmen kehitettävän asian joukkoon.

Nuoren Suomen vuonna 2003 tekemä val- takunnallinen selvitys alakoulupihojen liikun- taolosuhteista osoitti, että vain kolmasosa pi- hoista on liikuntaolosuhteiltaan kunnossa. Yhtä kolmasosaa luonnehti kuvaus ”hiekkakenttä ja ruosteinen putkimaali”. Myöhempi vastaava sel- vitys yläkoulupihoista (2008) osoitti, että 75 % yläkoulupihoista ei vastaa välituntiliikunnan tarpeisiin.

Lähiliikuntapaikkarakentamisen selkeä kasvu ja sisällöllinen kehittyminen 2000-luvulla ja ai- van viime vuosina omaksuttu tahtotila sijoittaa lähiliikuntapaikkoja koulupihoille on merkittä- västi muuttanut koulupihojen ilmettä, toimin- nallisuutta ja käyttöastetta. Rakentamisen vauhtia hidastaa erityisesti suurimmissa kaupungeis- sa kankeat hallintokuntarajat.

Viime vuosien kehityksen myötä hiekkaken- tistä on siirrytty monitoimiareenoihin, rekeistä ja kiikuista monipuoliseen toiminnalliseen va-

rustukseen. Hyvällä suunnittelulla on voitu yh- distää kovan liikunnan edellyttämät tarpeet ja viihtyisyyttä lisäävät viherratkaisut. Tulevat vuo- det tuovat koulupihoille myös ratkaisuja, jois- sa liikuntaan on tuotu mukaan vahvasti uusin- ta teknologiaa.

Tieteellinen näyttö liikunnan terveysvaiku- tuksista on nykyään kiistatonta. Yhä enemmän saadaan myös tietoa fyysisen aktiivisuuden mer- kityksestä lasten kasvuun, kehitykseen, oppimi- seen, sosiaalisten suhteiden kehittymiseen – yli- päättään hyvinvoinnin osatekijöihin niin yksilön itsensä kuin koko yhteiskunnankin näkökulmis- ta. Samaan aikaan elämäntapamme pysäyttää, vähentää päivittäistä fyysistä aktiivisuutta, josta puolestaan seuraa monenlaisia ongelmia. Lap- sille ja nuorille on luotava innostavia ja helpos- ti saavutettavia liikuntaympäristöjä ja koulupiha- t niille johtavine reitteineen ovat parhaita mah- dollisia sijoituskohteita – nyt ja tulevaisuudessa.

Lähiliikunnan näkökulmasta myönteistä on koulupihojen muuttaminen aidosti liikuntaa suosivaksi, kielteistä kouluverkon raju supis- tuminen ja liikuntaolosuhteiden poistuminen koulujen mukana.

Reijo Ruokonen

Kirjoittaja on Nuori Suomi ry:n vanhempi asiantuntija ja on toiminut jäsenenä läänien liikuntaneuvostoissa ja valtion liikuntaneuvoston rakentamisaostossa lähes 30 vuotta.

↑ Koulujen pihavarustukseen kuuluu edelleen lähes poikkeuksetta hiekkakenttä pelialueena, jossa on talvella luistelualue. Kuva: Hilka Högström.

Koulut sisäliikuntapaikkoina

Koulut ja oppilaitokset salei- neen ovat olleet asuinalueiden ja kylien tärkeitä monitoimi- taloja. Eduskunta päätti 1963, että kouluja voi pitää iltaisin auki alueen asukkaille, vuonna 1985 myös ammattikoulut saa- tiin avoimiksi ulkopuolisten käyttöön.

Koulujen liikuntasalit sijoitettiin 1930-luvul- ta alkaen erilliseen siipeen, vauraalla 1980-luvul- la saleista tehtiin nornejakin suurempia. Tyttöillä oli 1960-luvulle asti koulussa vain voimistelua, sillä voimistelua ja tanssia pidettiin soveliaimpina liikuntamuotoina tytöille ja naisille. Ulkokentät olivat pitkään vain poikien käytössä. Muutos alkoi kun liikunnanopettajien koulutus alkoi Jyväskylässä 1963, jonne Alvar Aallon suunnitte- lema Jyväskylän yliopiston liikuntatieteen laitos valmistui 1971.

Pirjo Vuorinen

RYHTILÄ, KALTEVAN KENTTÄ JA LIITERI — JYVÄSKYLÄN SEMINAARINMÄEN LIIKUNNALLINEN KULTTUURIPERINTÖ

Talvinen pakkaspäivä Jyväskylän yliopiston Seminaarinmäen kampuksella. Alakoulun pihamaa täyttyy iloisista lasten äänistä. Lumi-auran kasaamalla valleilla leikitään hippaa, piilosta ja kukkulan kuningasta. Aallon kampuksen urheilukentällä luistellaan. Voimistelurakennus Ryhtilästä kuuluu pelaamisen ääniä ja alueen länsilaidan valkean monumentaalisen arkkitehti Alvar Aallon suunnitteleman Liikunta-rakennuksen ovet käyvät tiuhaan opiskelijoiden ja tutkijoiden rientäessä työnsä ääreen, luennoille ja demonstraatioihin.

Monipuolinen liikuntakulttuuri on aina ollut oleellinen osa Seminaarinmäen arkea ja nykyisin tärkeä osa Jyväskylän yliopiston kulttuuriperintöä ja identiteettiä. Alueen valtakunnallisestikin merkittävät liikuntaperinteen juuret ovat syvällä suomalaisen opettajakoulutuksen alkulähteillä. Yli sata vuotta sitten vuonna 1863 perustettu Suomen ensimmäinen opettajaseminaari sai omat uljaat arkkitehti Constantin Kiseleffin suunnittelemat rakennuksensa harjun rinteeseen kaupungin eteläpuolelle. Niiden yhteyteen rakennettiin useita liikuntapaikkoja ja oppilaitokseen perustettiin sekä nais- että miesoppilaille tarkoitettuja voimistelu- ja urheiluseuroja.

Seminaarinmäen liikuntakulttuurin juuret liittyvät suomalaisen kansakoululaitoksen ideojen, Jyväskylän seminaarin perustajan ja ensimmäisen

mäisen johtajan Uno Cygnaeuksen ajatuksiin liikunnan kokonaisvaltaisesta merkityksestä ihmisen kasvamisessa sekä osana arkista koulun ja opiskelupäivää. Esityksessään Suomen kansakoulujen ja opettajakoulutuksen järjestämiseksi Cygnaeus korosti, että pelkkä ”kirjatieous” ei riitä: jotta lapsesta ja nuoresta kasvaa tasapainoinen aikuinen, on harjoitettava myös fyysistä kuntoa. Leikkien ja pelien kautta lapset harjaantuvat ”vikkeliiksi ja vapaiksi liikkeissään ja käytöksessään sekä neuvokkaiksi ja päättäväisiksi” Cygnaeus totesi.

Ehdotuksessaan suomen kansakoulujen ja opettajaseminaarien järjestämiseksi Cygnaeus listasi liikuntatapoja, jotka vahvistavat fyysisiä ja henkisiä ominaisuuksia ja edistävät liikkeiden sulavuutta ja ruumiin sopusuhtaista kehitystä: palloleikit, voimistelu, uinti, luistelu ja hiihto, puutarhanhoito, maanviljelys- ja metsätyöt sekä halkojen hakkaaminen. Yksipuoliselle ”konevoimistelulle” Cygnaeus sanoi ehdottomasti ei.

Seminaarin työjärjestykseen Cygnaeus kirjasi päivän alkuun noin puolen minuutin kylmän kyllyn 20 asteisessa vedessä ja aamuvoimistelun. Oppituntien väliin päivän keskivaiheille hän ehdotti reipasta yhden tai kahden tunnin liikuntahetkeä: ”kesällä uintia, talvella luistelua ja hiihtoa sekä muita ulkoarjoituksia vuoden ajan mukaan”.

Seminaariaikana käytännössä koko Seminaarinmäki puutarhoineen palveli monipuolisesti liikuntaa eri muodoissaan: opetusta, oppilaiden välitunteja, puutarhanhoitoa ja vapaa-ajan viettoa, jossa liikunnalla erilaisine peleineen ja kilpailuineen oli tärkeä merkitys. Keskeisimmäksi muodostuivat alueen koillislaidalla sijainnut Kaltevan kenttä ja sen alapuolella sijainnut Moirislampi, joissa talvisin hiihdettiin ja kesäisin voimisteltiin.

Kaltevalla oli mahdollista nähdä myös naisten voimisteluesityksiä, vaikka pääosin ne pidettiin ajan tavan mukaan sisätiloissa naisosaston voimistelusalissa. Nykyinen Kalteva on suurimmaksi osaksi jäänyt levennetyn kadun alle. Erityisen mieleenpainuvia ovat entisten seminaarilaisten

muistoissa olleet Kaltevan pallopelit, joista ikimuistoisimpia Lauri ”Tahko” Pihkalan opastuksella 1920-luvulla pelatut pesäpallon esiasteen pitkäpallon kokeiluottelut sekä viestikilpailuna toteutetut Moirislammen juoksukilpailut.

Kalteva säilyi Seminaarinmäen keskeisenä liikuntapaikkana aina 1970-luvulle saakka. Sen merkitys väheni pikkuhiljaa 1950-luvulta alkaen, kun vanhojen seminaarirakennusten viereen rakennettiin arkkitehti Alvar Aallon suunnittelema kampusalue Jyväskylän kasvatusopilliseksi

↑ Harjoituskoulun tyttöjä hyppäämässä ”kirjekuorta” vuonna 1953. Kuva: Jyväskylän yliopiston museo/Keski-Suomen muistiarkisto, Ahti Rytöksen kuvakokoelma.

Jyväskylän yliopiston ja Hippoksen liikuntaympäristöt

Hippoksen urheilupuisto Jyväskylän yliopiston kampusalueen rinnalla on yli sadan vuoden aikana pala palalta rakentunut liikunnan, urheilun ja akateemisen liikuntatutkimuksen alue, joka yhdessä Seminaarinmäen kanssa on lähes yhtä suuri kuin kaupungin historiallinen ruutukaava-alue.

Hippoksen urheilurakentaminen alkoi, kun Seminaarinmäen länsipuoliseen metsään raivattiin ampumarata 1909 ja muutamaa vuotta myöhemmin ravirata, Hippos. Raviradan imussa tulivat yleisurheilu-, palloilu- ja jääkentät sekä hiihtoladut. Jyväskyläläisille tärkeä pesäpallo kotiutui Hippokselle 1960-luvulla.

Kun katetut hallit 1970-luvulla alkoivat yleistyä, siirtyivät hevoset ja ravit kaupungin ulkopuolelle - mutta nimi Hippos sai jäädä. 1979 vihittiin käyttöön liikunnan monitoimihalli, ensimmäisiä Suomessa, ja 80-luvun alussa jäähalli. Hallien väliin on sitemmin mahdutettu mm. liikunta- ja terveystutkimuksen rakennuksia. Hippos on rakentunut vuorovaikutuksessa yliopiston kanssa ja se on myös 1981 aloittaneen Voionmaan urheilulukion kotipuisto.

si korkeakouluksi muuttunutta oppilaitosta varten. Kampuksen keskeisimmät rakennukset Aalto sijoitti urheilukentän ympärille, jonka länsireunassa aloitti toimintansa maan kolmas uimahalli. Näin Seminaarinmäen opiskelijat ja harjoituskoululaiset pääsivät harjoittamaan jo Cygnaeuksen suosittellemaa uintia myös talvisin.

Vuonna 1971 Seminaarinmäki sai uuden merkittävän rakennuksen, kun alue täydentyi Aallon suunnittelemaalla liikuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennuksella. Opiskelijat ristiivät rakennuksen kotoisasti Liiteriksi. Se vihittiin käyttöön vuonna 1971 juhlallisina menoin. Tilaisuuden juhlapuhujana oli silloinen tasavallan presidentti Urho Kekkonen.

Vuonna 2013 Jyväskylän Seminaarinmäellä juhlietaan. Silloin tulee kuluneeksi 150 vuotta Jyväskylän seminaarin sekä 50 vuotta Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan perustamisesta. Alueen liikuntapaikat ovat tuolloin tärkeässä roolissa. Samaan aikaan avaa ovensa perusteellisen peruskorjauksen läpikäynyt Liikunta-rakennus.

Pirjo Vuorinen

Jyväskylän yliopiston museon intendentti

Urheiluopistot

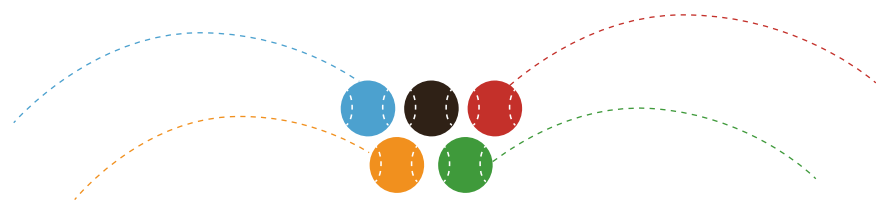
Valtakunnallisia liikunnan koulutuskeskuksia eli urheiluopistoja on Suomessa yhteensä 11. Urheiluopistot ovat liikunnan ja vapaa-ajan sekä terveysvalmennuksen keskuksia. Urheiluopistot ovat liikunnan ja vapaa-ajan keskuksia, joissa opitaan liikunta-alan ammatteihin, valmentaudutaan eri urheilulajeihin sekä koulutetaan vapaata sivistystyötä.

- Eerikkilän Urheiluopisto, Tammela
- Kisakallion Urheiluopisto, Lohja
- Kuortaneen Urheiluopisto, Kuortane
- Lapin Urheiluopisto, Rovaniemi
- Liikuntakeskus Pajulahti, Pajulahti
- Solvallan Urheiluopisto/Folkhälsan Utbildning Ab, Espoo
- Suomen Urheiluopisto, Vierumäki
- Tanhuvaaraan Urheiluopisto, Savonlinna
- Urheiluopisto Kisakeskus, Fiskars
- Varalan Urheiluopisto, Tampere
- Vuokatin Urheiluopisto, Sotkamo

↑↑ Koripallosta tuli yksi suosituimmista liikuntamuodoista Jyväskylän kasvatusopillisessa korkeakoulussa 1950-luvulla. Kuvassa koripallotreenit Ryhtilässä 1950-luvun lopussa. Keskellä tummassa asussa kuvan lahjoittaja Aino Varjonmaa (s. Rantamäki). Jyväskylän yliopiston museo K2093:20.

↑ Aalto Alvari –uimahallin eri rakennusvaiheet näkyvissä. Kuva Hanna Tyvelä.

Hilkka Högström

HELSINGIN OLYMPIALAISTEN KISAPAIKAT

KAIKKI ON VALMISTA

Heinäkuun 19. päivänä 1952 kaikkialla Helsingissä liehuivat juhlahiput. Vuosikymmenten unelma oli toteutunut: Helsingin olympialaiset avattiin. Kisavieraita saapui kaikkialta, 69 maasta. Lentokoneita laskeutui vasta valmistuneille kiitoradoille Vantaan Seutulaan, toiset vieraat rantautuivat laivalla upouuteen laituriin ja terminaaliin, Olympiaterminaaliin, jotkut tulivat rautatieasemalle junalla.

Helsinkiiläiset ja suomalaiset olivat valmiita ottamaan vieraat vastaan. Hotelleja oli rakennettu, majapaikkoja järjestetty myös yksityiskoteihin ja leirintäalueille. Muonitusta tarjottiin ravintoloiden lisäksi väliaikaisissa kenttäkeittiöissä ja lippakioskeissa eri puolilla kaupunkia. Kaikkien aikojen pienimpään olympiakaupunkiin saapui vieraita vajaat 1,5 miljoonaa.

Tapahtuman järjestely oli vanhan kertausta, kaikki oli ollut jo kertaalleen valmista. Helsingille myönnettiin vuoden 1940 olympialaiset, mutta kisat jouduttiin perumaan vain kolme kuukautta ennen avajaisia maailmansodan takia. Mutta 1930-luvun ponnistukset hyödynnettiin 1952. Jopa vuoden 1940 kisoihin suunniteltu juliste, Ilmari Sysimetsän Paavo Nurmea esittävä The Flying Finn, kelpuutettiin sellaisenaan, siihen vaihdettiin vain päivämäärät ja Suomen itäraja piirrettiin vastaamaan sotien

jälkeistä tilannetta. Myös kaikki vuoden 1940 kisoihin valmistuneet urheilupaikat viimeisteltiin käyttöön 1952.

KISAPAIKAT

Helsingin olympialaisissa kilpailtiin 149 urheilulajissa. Kilpailupaikkojen ratojen, altain ja kenttien oli noudatettava tarkalleen kansainvälisiä lajimääräyksiä. Urheilijoiden, toimitsijoiden, huolto- ja lääkintäjoukkojen tilat, median palvelut kansainvälisine yhteyksineen, tuhansien katsojien liikenne ja sijoittaminen katsomoihin vaati tarkkaa mitoitus ja toiminnan koordinoitua.

Suomessa ei ollut vielä 1930-luvulla yhtään olympiavaatimukset täyttävää areenaa, ne oli kaikki rakennettava. Näin ollen olympialaiset pakottivat suomalaiset suunnittelemaan kisojen keskuspaikan, avajaisten ja päätaphtumien näyttämön, Olympiastadionin lisäksi tasalämpöiset altaat uimalajeille, kaltevan radan ratapyöräilylle, melonnan ja soudun väylät, mitattavia halleja mm. koripallolle, painille, voimistelulle, tennikselle ja ratsastukselle. Kaikille oli taattava myös harjoittelutilat.

Urheilijoiden majoitus oli myös järjestettävä.

→ Olympiastadion. Kuva: Ulla Salmela.

Miehille rakennettiin uusia kerrostaloja Kisakylään Käpylään, naiset majoitettiin sairaanhoitajapopistoon Meilahden sairaala-alueen laidalle. Itäblokin urheilijat majoituivat vastikään teekareille valmistuneisiin asuntoloihin Espoon Otaniemeen ja he harjoittelivat Otahallissa.

ARKKITEHTUURI

Olympia-arkkitehtuuri on yksi käyntikortti kun maailmalle halutaan esitellä kisakaupungin parhaat puolet. Arkkitehtuuri on osa visuaalista mielikuvakampanjaa. Arkkitehtuurilla erottaudutaan, edustetaan ja vahvistetaan myös kansallista kisaidentiteettiä. Rakennus tai sen osa, kuten Olympiastadionin torni, toimii koko kisakaupungin tunnuskuvana, joka painetaan pääsylippuihin, mainoksiin ja julkaistaan kisareportaaseissa yhdessä olympialiikkeen symbolin, viisi maanosaa yhdistävien olympiarenkaiden rinnalla.

Helsingissä kisapaikat sijoitettiin eri puolille kaupunkia. Rakennukset nousivat vapaaseen kaupunkitilaan, metsän, kallion ja meren värittämään luontoon. Luonnon ja maiseman hyödyntäminen olivat osa suunnitteluideologiaa.

Olympiastadionin kilpailuohjelmassa ja -arvioissa tiivistettiin rakentamisen pääkriteerit: käytännöllisyys, käytön monipuolisuus, toiminnallisuus ja ratkaisujen rationaalisuus. Rakentamisen tuli ”orgaanisesti liittyä ympäristön asema-kaavaan”. Suunnitteluun osallistui useita arkkitehtejä. Tietoisuus yhteisestä päämäärästä ja Olympiastadionin, tärkeimmän symbolirakennuksen, saavutusten kunnioitus painoivat suunnittelijoiden tulkinnoissa enemmän kuin yksilöllisyyden tavoittelu.

Helsingin olympiarakennukset ovat yhtenäisen rakennussarja: samat betonirakennusratkaisut, esiin jätetyt rakenteet, yksinkertaiset, koristeettomat pinnat sekä betoniosien viimeistely valkoiseksi. Yhteisistä piirteistä tuli eri raken-

nuksiin sovellettuna yksilöllisiä. Betonirakentamisen perustelu ”pysyväisyydellä” osui oikeaan: kaikki betonirakennukset ovat säilyneet, mutta monen kilpailupaikan puurakennukset ovat palaneet tai ne on purettu.

Seuraavassa esittelen kuusi olympialaisten kilpailupaikkaa, jotka kaikki rakennettiin jo 1930-luvulla, mutta viimeisteltiin ja laajennettiin kisakäyttöön 1952.

OLYMPIASTADION

Olympiastadion rakennettiin kaikkien juhla-laisuusien ja kilpailujen keskuksiksi. Olympiastadionin rakentaminen oli koko kansan projekti, Stadionin rakentamisen rahoitukseen osallistuivat suomalaiset ostamalla stadionmerkillä varustettuja tuotteita. Stadionin arvo suomalaisille ja helsinkiläisille tuttua ja yhteisenä kilpailu- ja tapahtumapaikkana on säilynyt.

Arkkitehtikilpailun voittivat 1933 Yrjö Lindgren (1900–1952) ja Toivo Jäntti (1900–1975). Stadion-säätiö teki 34-vuotiaiden arkkitehtien kanssa sopimuksen, joka sisälsi myös sisustuksen ja kalustuksen suunnittelun ja rakennustyön valvonnan.

Arkkitehtuurikilpailussa määrättiin että stadion rakennetaan betonista ja suunnitelmaan sisällytetään torni. 72-metrinen Helsingin maamerkki kohosi vuonna 1938 stadionin vihkiäispuheissa korkeuksiin kansallisten arvojen toteutuneena symbolina.

Arkkitehtuuristaan tunnettua ja tunnustettua Olympiastadionia on laajennettu monta kertaa. Vuoden 1952 kisoihin sen betonikatsomoi- ta laajennettiin ja niiden ympärille rakennettiin väliaikaiset katsomolaajennukset puusta. Olympialaisten jälkeen Tukholman stadionin isännöitsijä Tage Ericsson kirjoitti: ”haluaisin erikoisesti korostaa sitä seikkaa että Helsingin stadion muodostaa malliesimerkin kaikille tuleville stadionin rakentajille. Tosiasia on nimittäin se, että

↑↑ Olympiastadion. Kuva: Ulla Salmela.

↑ Uimastadion. Kuva: Ulla Salmela.

↑↑ Kisahalli. Kuva: Ulla Salmela.

↑ Ruskeasuon ratsastushalli. Kuva: Hilikka Högström.

↑ Laakson ratsastusstadion. Kuva: Hanna Tyvelä.

Helsingin stadion on ehkä paremmin suunniteltu yleisurheiluolympiakisoihin varten kuin mikään muu stadion maailmassa. Tässä suhteessa on erikoisesti huomioitava tarkoin harkittu ja hyvin toimeenpantu urheilijoiden, lehtimiesten ja yleisön kulun jako eri käytävistä tapahtuvaksi, joten kilpailut voivat tapahtua ilman mitään häiriötä.”

UIMASTADION

Suomen ensimmäisen maa-uimalan suunnitteli Jorma Järvi (1908–1962). Luonnonvesissä uimaan tottuneita suomalaisia hämmästytti, etteivät olympi-uimarit suostuneet kilpailemaan merivedessä. Uimastadion sijaitsee omassa rauhassaan, kallioisen luonnonpuiston suojassa. Sen sijainti muiden olympia-areenojen, Olympiastadionin, Pallokentän, Messuhallin ja Laakson kentän lähinaapurina oli ihanteellinen.

Uimastadion haluttiin etäälle merenrannoista, tiiviisti asuttujen kaupunginosien tuntumaan, kaikkien kaupunkilaisten kesäiseksi keitaaksi. Se on tärkeä esimerkki siitä, miten kisa- paikkojen haluttiin palvelevan tavallisia kaupunkilaisia kisojen jälkeen. Samanaikainen ratkaisu toteuttaa Olympiakylä asuinalueena kuvaa kaupungin päätöksenteon prosessia, jossa tietoisesti tavoiteltiin olympiarakentamiselle sosiaalisia sisältöjä.

Uimastadionille tehtiin päätöksentekijöiden vaatimuksesta altaat sekä kilpauimareille (50 m allas, 8 rataa) ja uimahyppääjille että uimaan opetteleville ja kahlaaville pikkulapsillekin. Uimastadionin kaartuva pääkatsomo, jonka pääsisäänkäyntiä leimaa 20 korkean pylvään käytävä, rakentaminen vuoden 1940 kisoihin jäi kesken ja se viimeisteltiin 1952 kisoihin. Pääkatsomossa on paikat 2000 katsojalle, arkikäytössä ne on varattu auringonottajille. Uimastadion kunnostettiin 1990-luvulla.

MESSUHALLI (Kisahalli)

Olympiastadionin naapurustossa on 1935 valmistunut neljän tenniskentän kokoinen sali sekä sen jatkeeksi 1952 valmistunut toinen halli. Suomen Messut rakennutti Messuhallin ja edellytti arkkitehteiltä Aarne Hytöselältä (1909–1972) ja Risto-Veikko Luukkoselta (1902–1972) kykyä ratkaista varsinaisen monitoimihallin ongelmat: sama tila oli paitsi messuja näyttelytila myös urheiluun, kokouksille, juhliin ja konsertteihin soveltuva sali yli 7 000:lle katsojalle. 1952 voimistelu, nyrkkeily, paini, painonnosto ja koripallo kilpailtiin Messuhallissa, josta näyttelytoiminnan loputtua 1970-luvulla tuli Kisahalli urheilukäyttöön.

VELODROMI

Käpylän ratapyöräilyareenan suunnitteli arkkitehti Hilding Ekelund (1893–1984) urheilijoiden majoitustilojen naapurustoon. Kansainvälinen olympiakomitea vaati velodromia rakennettavaksi, vaikka Helsinki anoi sen poistamista suurten rakennuskustannusten takia. Ratapyöräily lajina oli 1930-luvun Suomessa liki tuntematon, täällä kilpailtiin tavallisilla juoksuradoilla ja maastossa. Velodromin 400 m rata on jopa 37 asteen kulmassa ja siinä voi ajaa 60 km tunnissa. rataa on käytetty myös moottoriurheiluun, radan keskellä on ollut luistelurata, jalkapallokenttä, olympialaisissa siellä pelattiin maa-hockey-ottelu. 1990-luvulla korjatussa katetussa pääkatsomossa on 4200 paikkaa.

SOUTUSTADION

Soutustadioninkin rakentamisessa oli pulmansa: riittävän mittaisen, tuulettoman ja muilta suhteiltaan ihanteellisen melonnan ja soudun ratojen löytäminen mereltä oli vaikeaa. Radan löydyttyä Taivallahdesta arkkitehti Hil-

ding Ekelundin katettu pääkatsomo sijoitettiin rantaan maaliiviivalle. Myöhemmin paljastui, että souturata oli liian tuulinen ja 1952 olympialaisissa se siirrettiin Meilahteen.

1990-luvun lopussa korjattu Soutustadion on lajin harrastajien vilkkaassa käytössä. Meri toimi avarana kulissina ja kaikupohjana Soutustadionin kesäteatteri- ja operettiesityksille sekä radioiduille yhteislauluille, talvella stadionilla on järjestetty jopa avantouintinäytöksiä.

LAAKSON RATSASTUSSTADION JA RUSKEASUON RATSASTUSHALLI

Olympiastadionin pohjoispuolisen metsän siimekseen Laaksoon ja Keskuspuistoon Ruskeasuolle rakennetut ratsastus- ja liikunta-alueet ovat vilkkaassa käytössä. Ruskeasuolle arkitehti Martti Välikankaan (1893–1973) suunnittelema uljas 100 x 40 metrin kaarimaneesi takasi lajille sisäharjoittelutilat. Hankkeella oli korkea-arvoisia suojelijoita: marsalkka Mannerheim käänsi ensimmäisen lapiollisen maata rakennustyön alkamisen merkiksi ja kutsui rakentamista ”Suomen ratsastusurheilun vallankumoukseksi.” Ruskeasuon hallissa järjestettiin 1952 haute école -kisat. 1956 maneesi jaettiin, nykyään toinen puoli maneesista on liikuntatiloja, ratsastusmaneesi on mitoiltaan 40 x 40 m.

Jokainen olympialaisiin rakennettu urheilupaikka sai aikanaan kirpeää kritiikkiä. Ratsastuspaikatkin omansa: ”Halpoja ovat tämmöisen tavallisen kansan urheilupyhätöt oikein herraspaikkojen rinnalla. Uimastadion ja velodromi eivät yhdessä maksa niin paljon kuin ratsastushallit, -tallit ja muut nelijalkaisille tarvittavat stadionit olympialajeissa. — Ratsastus on harvojen ja valittujen urheilu. — Koottakoon varat asianharrastajilta, he edustavat maamme varakkainta säätyä.”

AATE ELÄÄ

Helsinki voi olla ylpeä siitä miten se kaikkien aikojen pienimpänä olympiakaupunkina on vaalinut olympiahistoriaansa. Tänä vuonna tuosta juhlasta on kulunut 60 vuotta. Tärkeimpiä pysyviä merkkejä hankkeesta, sen laadusta sekä laajuudesta, ovat rakennukset. Mikä parasta, alkuperäinen 1930-luvun idea siitä että kisapaikat hyödyttävät koko kaupunkia ja tulevat myös kaupunkilaisten käyttöön, on toteutunut.

Erikoistutkija Hilikka Högström
*Museovirastosta on paneutunut Suomen
liikuntaympäristöihin*

LISÄLUKEMISTA:

Helge Nygrén: *Helsingin Olympiastadion. Stadion-säätiö 1927–1977. Stadionrakennus 1938–1978. Stadion-säätiö Helsinki 1978.*

Helge Nygrén: *Olympiatuli joka sammui sodan tuuliin. XII olympiadin unelmakisat Helsingissä 20.7.–4.8.1940. Suomen Urheilumuseosäätiö. Helsinki 1991.*

Sinikka Vainio (toim.): *Olympiakaupunki Helsinki. Olympiastaden Helsingfors. Helsinki – The Olympic City. 1952. Memoria 7, Helsingin kaupunginmuseon julkaisu 1992.*

Hilikka Högström: ”Olympiastadionin torni – ylevien ihanteiden ikoni” julkaisussa *Museoviraston rakennushistorian osaston aikakauskirja 1*, 2006.

Epilogi MINÄ JA LIIKUNTA

Kuva: Jesse Terho.

Kuva: XX

Mieleenpainuvimpia paikkoja urheiluraani liittyen on Helsingissä kaksi. Toinen on Bollis ja sen ympäristö, siellä on ollut aina oma tunnelmansa pelata keskellä kaupunkia. Bollis on vuosien saatossa kehittynyt suureksi futiskompleksiksi mm. tämän päivän Sonera-Stadion on kenttäalueiden kruunu. 90-luvulla Bollis oli huomattavasti askeettisempi vanhoina pukuhuonerakennuksineen, pienine lippuluukkuineen, Bollis on ollut minulle aina se stadilainen ja kotoisa kenttä.

Toinen hieno paikka minulle on stadissa Puistolankoudankenttä.

Puistolassa olen pelannut myös monet vuodet. Siellä on ollut yleensä koko kauden alusta loppuun todella hyvä nurmi ja pikku pyhättö koulun vieressä aidattuna nostattaa itselleni vieläkin upeita tunteita pintaan. Miljööni tekee myös hienoksi sen rauhallinen tunnelma, pienemmälle seuralle kuten Puistolankoudankentän, on kenttä aina ollut se täydellinen, aina vastaleikattunurmen tuoksu jo keväällä.

Eeva-Maria Saari

on entinen jalkapalloilija, jonka merkittävimmät saavutukset ovat Suomen mestaruus Helsingin jalkapalloklubin riveissä sekä SM pronssi Puistolankoudankentän urheilijoissa. Uransa aikana Eeva-Maria pelasi menestyksekkäästi myös Yhdysvalloissa ja Ruotsissa.

Minulle liikuntaan liittyvä, rakkain tapahtumaympäristö on Porin Isomäen alue. Minulla on sieltä hyviä muistoja niin liikkujana kuin penkkiurheilijana. Isomäen ympäristössä on mahtavat lenkkeilymaastot kesäisin ja hiihtoladut talvisin. Penkkiurheilijana olen puolestani ollut kannustamassa Ässien jääkiekkopelejä Isomäen jäähallissa.

Krista Kiuru

on Suomen asunto- ja viestintäministeri ja kansanedustaja (sd.) Satakunnan vaalipiiristä.

Kuva: Rsto Kuulasmaa.

Kuva: XX

Mieleenpainuvin urheilu-urani aikainen miljöön lienee Mikkelin urheilukentän alue ja ympäristö. Se on kesällä todella kaunis ja rauhallisuutta sekä luonnonläheisyyttä henkivä vihreä ”kehto”, joka kenttää kehystävine ruusupensaineen ja kuusinen on antanut mitä mielekkäimmät kesämuistot – ja puitteet – lukuisille harjoituskerroille ja kilpailuille.

Urheilupuistosta näkyy myös Mikkelin tuomiokirkon torni ja Paavo Nurmen patsas. Kenttää kehystää vanha puinen katsomorakennus ja penkit, jotka on uusittu vuosien aikana erilaisten tapahtumien vuoksi. Tärkeintä kuitenkin kentän ”sielun” ja hengen osalta on luonnon läheisyyden tuntu. Se on luonut ja luo ainutlaatuisen rauhan urheilukentälle, joka ikään kuin uinuu vihreässä kehdomma. Saimaan läsnäolo on myös aistittavissa, vaikka se ei kentälle asti näyäkään.

Manuela Bosco

on suomalainen näyttelijä ja entinen yleisurheilija, jonka päämatka oli 100 metrin aitajuoksu, jossa hän saavutti lukuisia Suomen mestaruuksia. Bosco edusti Mikkelin Kilpa-Veikkoja.

Minulle rakkain urheilukenttä on Brahen kenttä keskellä Kallion kaupunginosaa. Bragulle tuli yksi Helsingin ensimmäisistä tekonurmista 1990-luvun taitteessa. Poljimme sinne lähes joka päivä kotoa pelaamaan jalkapalloa, tennistä, koripalloa ja skeittaamaan. Bragusta muodostui myös silloisen joukkueeni Kullervon koko toiminnan keskus. Bragulla pelasimme kotiottelut, järjestimme turnaukset ja kokoontuimme lähteäksemme vierasotteluihin. Myöhemmin Bragulla on pelattu myös monet puulaakiottelut. Se on (muovin)vihreä puisto keskellä tiivistä rakennettua kaupunkia.

Paavo Arhinmäki

on Vasemmistoliliiton puheenjohtaja ja kansanedustaja, Helsingin kaupunginvaltuutettu sekä kulttuuri- ja urheiluministeri.